МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Філологічний факультет
Кафедра української літератури імені Михайла Возняка

ЖАНРОВІ МОДИФІКАЦІЇ ІСТОРИЧНОЇ ПРОЗИ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА

Магістерська робота
студентки VI курсу
групи ФЛУм – 21з
напряму «035.Філологія»
(Українська мова та література)
Рябчук Надії Володимирівни

Науковий керівник
проф. Пастух Тарас Васильович

Львів – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП……...3

РОЗДІЛ 1. Жанрові модифікації історичної прози……..6

1.1. Особливості історичної прози як літературного жанру…….6

1.2. Історія розвитку історичної прози в українській літературі……15

1.3. Жанрові модифікації історичної прози у світовій літературі……..23

РОЗДІЛ 2. Творчість Василя Шкляра в жанровому вимірі…….30

2.1. Життєвий шлях та творча спадщина Василя Шкляра……..30

2.2. Історична проза Василя Шкляра: жанровий аналіз……..35

2.3. Роль історичної прози Василя Шкляра в українській літературі…41

РОЗДІЛ 3. Емпіричне дослідження……45

3.1. Жанрові прикмети “Чорного Ворона” , “Ключ”, “Елементал” ….45

3.2. Жанрові модифікації у творчості Василя Шкляра……..62

ВИСНОВКИ……68

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……...71

ДОДАТКИ……...75

ВСТУП

Література є відображенням культури та духовності народу, що побудована на побутовій, міфологічній та історичній основі. Українська література має багату історію та традиції, а однією з найяскравіших постатей сучасної української літератури є Василь Шкляр.

Актуальність роботи: Історична література є одним із найважливіших літературних жанрів, який дозволяє нам досліджувати минуле та краще розуміти нашу історію. Одним із видатних авторів у цій галузі є Василь Шкляр. Для його творчості характерний не лише глибокий інтерес до історії, а й оригінальний підхід до жанру історичної прози.

Мета магістерської роботи: розглянути жанрові зміни в історичній прозі Василя Шкляра; те, як автор привносить у цей жанр новаторство та новаторські елементи, що робить його твір унікальним та винятковим.

Для виконання поставленої мети необхідно виконати поставлені **завдання:**

- Аналіз літературного експерименту: автор експериментує з жанром історичної прози, вносить новації та зміни. Завдання роботи – проаналізувати ці зміни та визначити, які типи елементів були змінені або вдосконалені. Це може включати вивчення оповіді, структури сюжету, стилю написання, перспективи оповіді та інших літературних аспектів.
- Визначення літературних впливів: влив є частиною ширшого літературного контексту, який може впливати на жанрові зміни. Дослідження має виявити впливи інших авторів, літературних течій чи стилів оповіді, які могли вплинути на творчість Шкляра. Аналіз цих впливів дозволить нам краще зрозуміти, як автор поєднує різні елементи та власне натхнення у своїй роботі.
- Розуміння цілей автора: Автор вносить зміни в жанр для досягнення певних ефектів і передачі свого бачення. Завдання роботи полягає

в тому, щоб зрозуміти ці цілі та витлумачити, які “меседжі” чи коментарі Шкляр має намір донести своїми змінами. Це може включати аналіз тем, ідей, цінностей або соціальних і політичних інтерпретацій, присутніх у його роботах.

- Історико-соціальна контекстуалізація. Дослідження жанрових модифікацій історичної прози Василя Шкляра має враховувати історико-соціальний контекст, у якому творилися його твори. Вивчення цього контексту дозволить нам краще зрозуміти, які історичні елементи були змінені або переосмислені, як вони впливають на інтерпретацію минулого та як вони відповідають конкретним історичним подіям.
- Художньо-літературна оцінка: У творі необхідно оцінити художньо-літературну цінність жанрових змін Шкляра. Завдання полягає в тому, щоб проаналізувати, як ці зміни впливають на якість і оригінальність його роботи. Дослідження має висвітлити як інноваційні аспекти, так і потенційні обмеження або проблеми з модифікацією видів.

Важливим дослідницьким моментом буде зрозуміти, як Василь Шкляр поєднує в своїх історичних оповіданнях елементи факту й вимислу. Автор відомий своїм умінням зображати достовірні історичні події, дозволяючи при цьому певну свободу художньої уяви. Аналіз цих прийомів дозволить нам краще зрозуміти, як Шкляр використовує наратив і сюжет для досягнення своїх літературних цілей.

Ще слід звернути увагу на ставлення Шкляра до історичних постатей. Автор акцентує увагу на відомих історичних діячах чи вигаданих персонажах? Які мотивації та цілі цих героїв? Аналіз цих елементів дозволить нам краще зрозуміти бачення автора та те, як він створював своїх героїв.

Останнім, але не менш важливим пунктом дослідження стане аналіз письменницької манери Василя Шкляра. Які мовно-літературні прийоми використовує автор у своїй історичній прозі? Чи є якась відмінна риса його стилю, що відрізняє його від інших письменників цього жанру?

Це дослідження базується на вивченні історичної прозової літератури, творчості Василя Шкляра та аналізі окремих художніх текстів. Під час дослідження будуть використані різні методи та інструменти для комплексного аналізу родових модифікацій історичної прози Василя Шкляра.

За результатами роботи ми краще усвідомимо творчість Василя Шкляра та його внесок у жанр історичної прози.

Об'єкт роботи: історична проза Василя Шкляра в цілому.

Предмет роботи: жанрові модифікації в історичній прозі Василя Шкляра.

РОЗДІЛ 1. Жанрові модифікації історичної прози

1.1. Особливості історичної прози як літературного жанру

Поезія – це те, що надихає кожного. Вона має декілька основних літературних жанрів, що мають свої конкретні особливості. До таких жанрів відносяться

1. Епічна поезія. До цієї групи належать насамперед ті літературні твори, які написані прозою, тобто серед інших: романи, оповідання, оповідання, казки, щоденники та ін. В епосі завжди є оповідач: від першої чи третьої особи.

2. Лірика. Ліричні твори — це насамперед ті, для яких характерним є виклад переживань, почуттів і почуттів ліричного суб’єкта. Вони також відрізняються великою кількістю різноманітних стилістичних засобів, особливо метафор, які дозволяють образно передавати певний зміст. До цього літературного жанру належать, наприклад, голосіння, пісні, балади, епіграми, сонети тощо.

3. Драма. Драматичні твори — це переважно театральні п'єси, але не тільки - не всі п'єси створюються з наміром поставити їх на сцені театру. У драмі, окрім висловлювань персонажів, що виступають у змісті, ключове значення має сценічна вказівка, тобто побічна інформація, яка дозволяє реципієнту краще зрозуміти дію, що відбувається. У літературному жанрі, якому є драма, в основному розрізняють комедію, трагедію та трагікомедію.

Також існують і інші літературні жанри, які мають свою окрему характеристику:

1. Роман. Жанр, як ми вже згадували раніше, відноситься до епосу. Характерною рисою роману є те, що такі твори написані прозою. Крім того, їх відрізняє відносно розгалужена, часто багатопотокова дія і велика кількість персонажів, як головних, так і побічних. Історії, подані в романі, мають початок, розвиток і фінал, завдяки якому читач дізнається загальний перебіг

подій. Слід, однак, зауважити, що сама подача окремих елементів описуваного сюжету не обов'язково повинна відповідати їх хронології. Оповідач у романах — це всезнаючий оповідач. У романах зазвичай використовується розповідь від третьої особи, але цей жанр також включає розповідь від першої та другої особи. Варто також зазначити, що романи, як правило, є більш довгими творами, що є прямим результатом їх багатопотоковості. Роман, який розгортається упродовж століть, зробив останній вихід еллінської літератури. Античні вчені не дали цьому новому жанру певної сталої назви, називаючи його «оповіданням», «оповіданням», «оповіданням» і навіть «дійством» або просто «книгою» («бібліо»). Для грецького роману характерна стрімка динаміка розвитку сюжету, наявність у ньому великої кількості пригод, гострих ситуацій, напружених епізодів, тонкий психологізм у змалюванні як головних, так і другорядних героїв, детальне змалювання повсякденного життя. деталі. Все це свідчило про те, що автори намагалися наблизитися до реального життя, яке в цих романах майже не ідеалізувалося. Постійна тема кохання в грецькому романі визначила і його піджанр — любовний роман. Проте в ній були присутні елементи нових піджанрів світової літератури, які стануть самостійними лише в XVIII-XX століттях. Власне, у романах Харитона, Геліодора, Лонга, Тація є психологічні, сімейні, політичні, соціальні, наукові, утопічні, авантюрно-пригодницькі, історичні, навіть детективні, фантастичні, подорожні романи тощо. Тобто грецький геній створив багатий на можливості жанр, який через століття став благодатною основою для появи найпоширенішої романної прози Нового часу. А саме історичний роман — твір, який побудований на історичному факті й художньо відтворює певну добу, певний період минулого. В історичному романі історична правда поєднується з художньою правдою, історична правда - художнім вимислом, реальні історичні особи - вигаданими особами, вимисел поміщається в межі зображуваного періоду.

2. Історія. Жанр значно менший за обсягом, ніж роман, але також написаний прозою. Історії зазвичай зосереджені на одній сюжетній лінії, що

також означає обмежену кількість персонажів, введених у дію. Тому варто підкреслити, що написання оповідань вимагає від автора багато роздумів над змістом, який він має сконцентрувати в менш місткій літературній формі, ніж роман.

Кількість жанрів, що функціонують у сучасній літературі, дуже велика, хоча слід зазначити, що в конкретні літературні епохи зазвичай одні жанри були популярнішими за інші. Крім того, деякі види еволюціонували протягом століть і тому можуть мати інший характер сьогодні, ніж у минулому.

У даному дослідженні, найбільше цікавить теми прози, як літературного жанру та її особливості. Проза — неритмічно влаштоване, неритмізоване мовлення; літературний твір або збірка творів, написаних невіршованою мовою. Поезія і проза — надзвичайно унікальні галузі мистецтва, що відрізняються формою, змістом і місцем в історії літератури.

Іноді термін проза використовується для порівняння художньої літератури взагалі з науковою, публіцистичною чи технічною літературою, тобто нехудожньою літературою.

Спочатку будь-яка художня література в давньогрецькій літературі називалася поезією. Однак у грецькій культурі поняття мистецтва було нерозривно пов'язане з ритмічністю, тому значна частина літературних творів мала віршовану форму. Пізніше ритмічно впорядковану мову назвали віршовою, на відміну від мови, не пов’язаної з ритмом. Стародавні римляни, продовжувачі грецької культури, почали називати її прозою. У Квінтіліана, у Сенеки зустрічається вислів «oratio prose» - просто «prosa» для позначення вільного слова, не пов'язаного з ритмічними повторами.

Крім поезії, в Давній Греції існувала й художня проза: міфи, легенди, казки, комедії. У стародавніх греків ці жанри не вважалися поетичними, оскільки міф був явищем не художнім, а релігійним, оповідь — історичною, казка — побутовою, а комедію вважали надто реалістичною. До публіцистичної прози відносили ораторські, політичні, а згодом і наукові твори. Так, у стародавньому світі, у Стародавньому Римі, а потім і в

середньовічній Європі проза, що представляла собою побутову чи публіцистичну літературу, на відміну від високохудожньої поезії, була другорядною.

У другій половині Середньовіччя ситуація почала поступово змінюватися. Поеми, трагедії та ін., написані з руйнуванням античного, а потім феодального суспільства. чисельність поступово зменшується. У зв'язку з розвитком купецької буржуазії, її культурно-ідеологічним зростанням на основі культури великих міст поступово зростають і розвиваються прозові жанри. Виникає оповідання, невеликий роман, а за ним роман. Старі поетичні жанри, що відігравали головну роль у літературі феодалізму і рабовласницького суспільства, хоча й не зникають з літератури, але поступово втрачають своє первісне, провідне значення. Проте нові жанри, які відіграють провідну роль спочатку в буржуазних стилях, а потім і в усій літературі капіталістичного суспільства, відкрито тяжіють до прози.

Художня проза починає сперечатися з поезією за головну роль, відстоює її, а вже пізніше, в добу розвитку капіталізму, навіть замінює її. До XIX століття прозаїки, романісти стали видатними діячами художньої літератури, давши суспільству ті великі типові узагальнення, які дали суспільству творці поезії і трагедії в епоху тріумфу поезії.

Більшість жанрів тяжіють або до поетичного письма (вірші, п’єси), або до прози (романи, оповідання), хоча концепція визначає зміст, а не форму твору. Однак таке розмежування не можна сприймати буквально, оскільки є чимало випадків, коли твори різних жанрів написані у незвичній для них формі. Прикладом цього є романи та оповідання, написані у віршах. Крім того, є жанри, написані з однаковою частотою, як у прозі, так і у віршах (казки).

До літературних жанрів, які традиційно відносяться до прози, належать:

1. Роман — це великий за обсягом оповідний твір зі складним і витонченим сюжетом.

2. Повість — різновид епічної поеми, у якій зображено життєвий епізод, близький до роману; Він відрізняється від роману меншою повнотою і широтою зображення побуту і традицій.

3. Новела — мала форма художньої літератури епічного жанру — невелика за обсягом зображуваних життєвих явищ, а отже, й за обсягом свого тексту.

4. Нарис — невеликий за обсягом прозовий твір вільної композиції, у якому висловлюються індивідуальні враження та думки на певну тему чи питання і, звичайно, не претендує на точне чи розгорнуте висвітлення предмета.

5. Біографія - це дослідження, в якому викладається історія життя і діяльності будь-якої людини [24].

У даному дослідженні нас цікавить саме історична проза.

Створення історичного роману не обмежується цариною літературної естетики. При ближчому розгляді цього літературного явища генетичні критерії виявляються недостатніми, оскільки обмежують складні питання формальною сферою. Внаслідок такого підходу зникає не лише сутність художньої системи як єдності форми і змісту, а й генетична сутність жанру, причини його створення, які є не лише у сфері літератури. Прагнення просвітителів до практичного втілення відповідних ідеалів суспільного устрою в ту епоху реалізувалося шляхом свідомого протистояння попереднім ідеологічним стереотипам. Таке протиставлення, визначаючи напрямок змін, сприяло радикальній переоцінці минулого, пошуку в ньому як причин тогочасної кризи, так і джерел тогочасного прогресу. У такий спосіб історія почала розглядатися у світлі боротьби суперечливих принципів і викликаної ними динаміки змін. Тому минуле становить особливий інтерес не тільки для істориків, а й для філософів, художників, архітекторів (повернення до класичної античності та готики), письменників. Таким чином була зумовлена поява історичного роману за певний історичний період і пов’язаний з рядом факторів визначається цим історичним моментом [14].

Коріння даного жанру, на думку деяких дослідників, сягає глибокої давнини (« Одіссея»), і перш за все — середньовічних лицарських романів або пізніших пригодницьких романів XVI—XVII ст. Історичний роман — двоподібний твір, створений у двох основних площинах побудови сюжету — історичній та літературній, і залежно від сучасних тенденцій чи літературних течій, письменницької майстерності письменника та читацьких очікувань взаємозв'язок цих двох площин змінювався протягом життя та еволюції жанру [24]

Історичний роман або історична проза, жанр на стику історії та літератури, з'явився у читацькій свідомості на початку XIX ст., завдяки своєму «батьку» і головному кодифікатору — Вальтеру Скотту. Деякі дослідники вбачають генезис історичного роману в античних героїчних епосах – « Іліаді » чи «Енеїді», середньовічних лицарських романах, фоном для яких були історичні події чи постаті, у романах Єлизаветинської епохи та англійському готичному романі XVIII ст. Далі пропонуємо глянути на схему, яка розкриває сутність романів Вальтера Скотта, для кращого розуміння даного прийому:

Мал.1.1 – «*Сутність романів Вальтера Скотта***»**

У чому виявляється	Розкриття своєрідності
Сюжет	Поєднання історичних фактів із художнім вимислом. Широка панорама життя минулих віків. Показ історії через долі окремих людей.
Герої	Історичні особи і вигадані персонажі. Представники різних соціальних класів, вищих і нижчих верств суспільства. Поділ на позитивних і негативних героїв відсутній.
Конфлікти	Історичні конфлікти поєднуються з соціальними, національними, моральними.
Історичний підхід	Відображення ходу історичного процесу. Зумовленість подій і характерів соціально – історичними чинниками. Історія відбивається в динаміці.
Авторська позиція	Автор об'єктивно відображає хід подій, але висловлює свої думки через дещо ідеалізовані персонажі (поєднання реалізму та романтизму).
Мова	Стиль наближений до епохи, але мова сучасна, хоча і без «зворотів новітнього походження» (В. Скотт)

Протилежну позицію представляє Дьєрдь Лукач. Витоки класичного історичного роману він бачить у глибоких змінах, що відбувалися в Європі на рубежі XVIII–XIX століть, а спадщину Великої революції та наполеонівських воєн він вважає домінуючим чинником у розвитку почуття, історизму в буржуазному суспільстві.

Розвиток європейського різновиду історичного роману можна поділити на три етапи:

- перша половина 19 ст., тобто період панування Вальтера Скотта та його учнів;
- друга половина XIX ст., тобто період створення великих епічних історичних панорам, а також глибоких історіософських роздумів;
- XX ст., в якому продовжуються основні тенденції розвитку історичного роману XIX ст., але представлені з іншого ракурсу.

У романі дев'ятнадцятого століття історія трактувалася як перебільшення сьогодення. Як і в моральному романі того періоду , оповідач був всезнаючим, як правило, від третьої особи (виняток становить вже

згаданий мемуарний роман, а особливо його суто польський різновид — gawęda noble), його компетенція була необмеженою, а час, хоча історичний і тому застарілий, проте був лінійним і стабілізованим. Сюжет цього типу роману часто розгортався в недалекому минулому, лише наприкінці століття ця тенденція була зламана (наприклад, «Фараон» Болеслава Пруса . У випадку класичного історичного роману можна говорити про комплексний виклад вихідного матеріалу як цінності, даної згори. Іншими словами, оповідач постає тут як історик, який уже провів дослідження та представив їх результати аудиторії. У деяких випадках могла з'явитися архаїзація, завданням якої було перевірити автентичність рахунків (наприклад, Юзеф Ігнацій Крашевський чи Генрик Сєнкевич). Класичний тип історичного роману швидко закостенів , а його поетика стала недостатньою для змін, що відбулися на зламі XIX–XX століть і пізніше.

Роман-мемуар став провісником тих змін, що відбулися в розвитку історичного роману в XX ст. Тут всезнання і повноваження оповідача були дуже обмежені, хоча єдність часу зазвичай не змінювалася.

Випадок роману двадцятого століття був іншим. У цьому випадку важко говорити про одну єдину поетику. Нерідкі випадки, коли створювалися твори, написані за зразками XIX ст. Кожен митець будував власну майстерню з детермінантами, характерними лише для нього самого. Він міг потягнутися до архаїзації (Адам Торп , Антоній Голубєв) або взагалі відмовитися від неї (Ярослав Івашкевич у «Червоних щитах »). Митці XX століття охоче тягнулися до досягнень сучасної науки, особливо досягнень психоаналізу З. Фрейда чи А. Адлера. Також змінювався шар часу в структурі роману, і часто використовувалась інверсія часуі навіть далекосяжні експерименти, як це було в роботах Теодора Парніцького . Проте можна сказати, що у випадку такого типу роману автор поводився як історичний дослідник, який зібрав усі матеріали й представив їх читачеві в необробленому, сирому вигляді.

Останнім різновидом історичного роману, попередником якого у світовій літературі був Теодор Парніцький, є історико-фантастичний роман.

Його головна риса – вільне ставлення до історичних джерел та перекручування їх за мотивами: що було б, якби... . Першим твором цього жанру в історії народної літератури став роман Парніцького « Сам я залишу беззахисним» (1976).

Отже, вже зрозуміло, що історична проза — жанр літератури, що має на меті викласти історичні події у формі літературної повісті. Особливістю історичної прози є те, що автори намагаються відобразити дух доби, час і місце, в якому відбувалися події, про які розповідається.

Важливе значення в історичній прозі має точне відображення історичних фактів і подій. Автори повинні ретельно досліджувати історичні джерела, щоб залишатися вірними правдивим подіям. Вигадані персонажі та події також часто використовуються для заповнення прогалин у визначенні історичних фактів.

Історична проза зазвичай зосереджується на важливих історичних подіях, таких як війни, революції, монархи, історичні особи, а також на повсякденному житті та традиціях певного періоду. Автори намагаються показати історичну дійсність з різних сторін, наприклад, з точки зору різних соціальних верств, етнічних груп, статей, показують конфлікти та конфлікти між ними.

Дуже важливу роль в історичній прозі відіграє стиль оповіді. Письменники, як правило, намагаються відтворити мову та стиль того періоду, у який відбувалися події, про які розповідається. Це можуть бути, наприклад, мовні архаїзми, регіоналізми або спеціальна лексика.

Історична художня література також може виконувати освітню роль, сприяючи інтересу до історії та культури певної країни чи регіону. Як такий, він часто включає вступ або післямову, в яких автори пояснюють історичне тло та контекст, у якому відбуваються описані події.

У різних європейських країнах залежно від місцевих умов розвивалися загальноєвропейські тенденції, що знайшло відображення і в національних

різновидах історичного роману. Про це свідчать як уподобання до конкретних тем, так і структура тем.

1.2. Історія розвитку історичної прози в українській літературі

Українська література має тисячолітню історію. Початки її належать до часів формування Київської Русі. Однак ще в передісторичну добу (до IX ст.) предки українців мали розвинену усну творчість.Першою важливою писемною пам’яткою Київської Русі є літопис «Повість минулих літ», який є не лише джерелом історичних відомостей, а й підручником епічних пісень, легенд і казок періоду Київської Русі. Поетичним шедевром давньої літератури є «Слово о полку Ігоревім». Цей героїчний епос увібрав кращі зразки народної творчості того часу і став надбанням і гордістю всього слов'янського світу.

Наприкінці XVIII століття бурлескно-травестійна поема Івана Котляревського «Енеїда» ознаменувала зародження новітньої літературної української мови й початок нової української літератури. Цей твір увібрав перлини українського гумору, відобразив бурхливе народне життя. Гумористично-сатиричне звучання у творах Котляревського отримали й інші автори, насамперед представники групи т. зв. Харківський гурток (П. Гулак-Артемовський, Є. Гребінка). До харківського гуртка належав і основоположник української художньої прози Г. Квітка-Основ’яненко, який порушив традицію використання української мови лише в комічних жанрах.

У 1798 році вийшла друком поема Івана Котляревського «Енеїда» — з неї починається українська література і мова. Українською мовою Котляревський написав також п’єси «Наталка-Полтавка» та «Москаль-чарівник».

На початку XIX століття українська література активно розвивалася. У поезії того часу панував романтизм. Великий внесок у розвиток української літератури зробили поети так званої «харківської романтичної школи» — П.

Гулак-Артемовський, М. Петренко, В. Забіла та ін. Перші прозові твори українською мовою написав Григорій Квітка-Основ'яненко («Маруся», «Конотопська відьма») [18].

Вагомий внесок у розвиток української літератури зробили Пантелеймон Куліш, Марко Вовчок, Іван Нечуй-Левицький, Борис Грінченко, Михайло Коцюбинський, Леся Українка, Володимир Винниченко, Спиридон Черкасенко, Архип Тесленко.

Після революції літературний процес в СРСР, як і в Україні, відзначався особливим драматизмом і складністю. З одного боку, українська література на той час переживала небачений розквіт. Співіснували різні мистецькі школи, стилі та напрямки — від радикального пролетаризму до футуризму, теоретики якого виступали за створення «чистої пролетарської культури» «лабораторним методом» (В. Блакитний, Г. Михайличенко, М. Хвильовий, М. Семенко), і навіть неокласицизму (група неокласицизму на чолі з М. Зеровим), представники якого зорієнтовані на створення високогармонійного мистецтва на основі освоєння класичних зразків світової літератури.

У 1925-1928 рр. відбулася «літературна дискусія» — публічне обговорення шляхів розвитку нової української радянської літератури, її ідейно-естетичної спрямованості та завдань, місця і ролі письменника в суспільстві. Полеміка виникла через глибокі розбіжності в розумінні українськими письменниками природи і призначення художньої творчості, ідейно-політичне суперництво літературних організацій.

У науковій літературі точно не зазначено, з якого моменту українську літературу слід вважати сучасною. Однак під поняттям «сучасна українська література» здебільшого розуміють сукупність художніх творів, написаних від часу здобуття Україною незалежності у 1991 році до сьогодення. Таке розмежування пов'язане зі смертю стилю соцреалізму, обов'язкового для художників СРСР, після 1991 року та скасуванням радянської цензури. У роки

перебудови (1985) і особливо після Чорнобильської катастрофи (1986) в українській літературі відбулися докорінні зміни [5].

Розвиток прози в українській літературі відбувався протягом століть, починаючи з початків писемності на теренах, що нині належать Україні. Ось загальний огляд розвитку української прози:

1. Середньовіччя: Перші письмові згадки українською мовою датуються XI ст. Зазвичай це були релігійні тексти, наприклад літописи чи агіографії. У цей період проза була міцно пов’язана з релігією та церковною культурою.

2. XVI-XVIII ст. У цей період на території України домінувало панування Речі Посполитої, Османської і Російської імперій. Українська література в цей час розвивалася важко через політичні та соціальні обмеження. Та все ж з’явилися перші спроби писати історичну прозу, наприклад «Istoria Rusów» Гжегожа Барабаша.

3. XIX ст. - це була доба національного відродження і розвитку української літератури. Динамічно розвивалася українська проза, письменники намагалися створити реалістичний опис життя села й міста, відобразити національну самосвідомість і боротьбу за незалежність. Важливим письменником цього періоду був Тарас Шевченко, творчість якого мала величезний вплив на українську літературу.

4. Початок XX століття. Цей період був пов'язаний з інтенсивними політичними та соціальними змінами в Україні. Українська проза розвивалася як в країні, так і за кордоном. З’явилися нові літературні течії — модернізм і експресіонізм, набув розвитку соціалістичний реалізм, нав’язаний радянською владою. Основні конфлікти художніх прозових творів відображають проблему «людина і суспільство», боротьбу людини за існування , проти соціального і національного гніту, трагізм знищення людини соціальною несправедливістю, страждання народу і зміцнення добробуту привілейованих, правлячих можновладців, а також шкідливість останніх для розвитку суспільства. Гостра суперечність між фольклорно-гуманістичним ідеалом і антигуманною

природою суспільних відносин є основним структурним принципом прозових творів 50-60-х років. У ньому органічно поєднуються гостро виражені соціальні принципи, реалізація ідейно-естетичного начала націоналізму, такі важливі творчі принципи реалізму, як художнє відтворення правди життя, розкриття змістовної сутності, корінних закономірностей дійсності, поглиблене дослідження. типізоване та індивідуалізоване зображення внутрішнього світу людини, ситуацій і характерів, художній історизм. Людина вперше постає у своїй соціальній сутності. Прагнучи до аналітичного зображення життєвих явищ і людини, романісти приходили до художньо-аналітичного розкриття основних суспільних процесів у долі людини (наприклад, наростання протестів у масах), чинників морально-психологічного руйнування особистості та ін.(кріпацтво — у Марка Вовчка, реакційний режим — у повісті А. Свидницького).

5. У радянський період українська проза зазнавала сильного тиску з боку комуністичної влади. Письменникам довелося адаптуватися до соцреалістичного стилю, який пропагував вихваляння режиму та будівництво соціалізму. Незважаючи на це, деякі письменники зуміли донести свій погляд на непрості реалії життя радянської влади. Основним жанром прозаїків 60-х років на початку їхньої творчості був роман, а в 60-ті роки він справді піднявся на вищий ідейно-художній, інтелектуально-психологічний рівень, став помітним його вплив на інші види прози. Історія стала дуже проблематичною і «багатоформатною». Неспокійний роман сучасної тематики збагатив низка цікавих, «особистих» психологічних творів, наповнених морально-етичною проблематикою, — «Тронка» (1963), «День майбутнього» (1964) П. Загребельного, «Крапля крові» О. Гончара (1964) , «Птахи покидають гнізда» (1965) І. Чендея та ін. Ці твори об’єднує дослідницька пристрасть, негативні суспільні явища (людська байдужість, пристосуванство, бюрократизм, бездумна покора начальству тощо). У таких творах звертається увага на безумовну активізацію ідейно-естетичного позиція автора.

6. Після розпаду Радянського Союзу та здобуття Україною незалежності українська література почала розвиватися в різних напрямках. Пошук національної ідентичності: У 1990-х – на початку 2000-х років багато літературних творів були присвячені дослідженню та формуванню української національної ідентичності. Письменники торкалися історії, культури, фольклору та впливу радянського панування на українське суспільство. Велике значення мало також відродження та відкриття української мови та традиції. Постколоніальна література: після років радянського панування українська література почала досліджувати постколоніальні теми, торкаючись політичних, економічних і культурних залежностей, які вплинули на Україну. Нові тенденції та стилістичні експерименти: У 1990-х і в XXI столітті українська література пережила багато нових тенденцій і стилістичних експериментів. З'явилися постмодерністські тексти, які поєднували різні оповідні стилі та літературні жанри, часто деконструюючи умовності традиційної прози. Багато робіт мали експериментальний характер, прагнучи до новаторських оповідних та мовних структур.

7. Після здобуття Україною незалежності після 1991 року українська література пережила ренесанс. Письменники отримали більше свободи висловлювати свої ідеї та експериментувати з різними стилями та темами. Багато було присвячено питанням, пов'язаним з українською ідентичністю, історією, культурою та повсякденним життям.

8. Сучасність. Українська література останніх років розвивається в різних напрямках. Чимало талановитих письменників з'явилося як у нас, так і закордоном. Українська проза набуває міжнародного визнання, її перекладено багатьма мовами. Сучасна українська проза часто торкається соціальних, політичних, культурних і психологічних проблем. Такі автори, як Сергій Жадан, Василь Шкляр, Юрій Андрухович намагаються розглянути такі важливі питання, як національні конфлікти, ідентичність, міжособистісні стосунки, глобалізація та соціальні трансформації.

Характерною рисою української прози є різноманітність стилів і тем. Існує велика різноманітність літературних жанрів, таких як роман, оповідання, есе, історичний, фантастичний та постапокаліптичний роман. Багато письменників експериментують із формою оповіді, поєднуючи традиційні елементи з сучасними техніками оповіді.

Важливим аспектом української літератури є також міграційна література, створена українськими письменниками, які живуть за кордоном. Ця проза часто торкається тем, пов'язаних із діаспорою, імміграцією, втратою батьківщини та пошуком ідентичності.

Сучасна українська проза привертає все більшу увагу як у нас, так і за її межами, сприяючи збагаченню літературної спадщини та культури України.

Уваги також заслуговує саме поняття «роман» в українській літературі. В українській літературі роман з'явився значно пізніше, ніж в інших європейських країнах, тому весь період свого існування частково він компенсує втрачене або шукає нового. На нашу думку, показовим є те, що історичний роман П. Куліша «Чорна рада», який є першим романом, написаним українською мовою і водночас романом, цілком відповідним своєму жанру. У цьому романі поєдналися традиції європейської та українських літератур. В українському літературознавстві цей погляд остаточно прояснився після виходу в світ розлогої праці А. Гуляка "Становлення українського історичного роману" [11]. З моменту становлення жанру український роман започатковувався на кореляційній основі історичної та художньої правди і модусу важливості такого співвідношення для формування української белетристики. Український роман як естетичне явище характеризує шляхи розвитку української літератури, її самобутність, інтегрованість у світову літературу. "Український роман самим фактом свого існування спростовує так звані версії української літератури другої половини XIX ст. Вона була недостатньо дозрілою для цього жанру або й зовсім не дозріло" [5, с.5]. На нашу думку, розглядаючи жанр українського історичного роману, не можна оминути постаті П. Куліша та І. Франка., які також були

авторами та дослідниками історичної белетристики. У першому українському історичному романі П. Куліш втілив традиціоналізм романтичного світобачення, в якому автор ставить головного героя на перший план історичних подій, а його історичне бачення подій підтверджує український філософський характер. Як писав Іван Франко у передмові до свого твору "Захар Беркут" : " Праця історична має вартість, коли факти в ній представлені докладно і в причиновім зв'язку; повість історична має вартість, коли її основна ідея зможе заняти сучасних, живих людей, то значить, коли вона сама жива й сучасна" [30, с.7].

Український історичний роман XX століття — це щільний пласт художньої дійсності, осмислення різноманітних історичних подій у творчості А. Кащенка (романи «Під Корсунем», «Зруйноване гніздо», «Воїни правди»). , Б. Лепкий (роман «Мазепа»), С. Скляренко (романи «Володимир», «Святослав»). Новітні історичні романи другої половини XX століття – твори П. Загребельного, Ю. Мушкетика, В. Малика, В. Шевчука, Р. Іванічука, В. Чемериса та інших – підкреслюють непідробний інтерес публіки до історичні праці. тематики, моделювання характерів національних героїв та процесу творення національних міфолог.

Однією з характеротворчих рис українського історичного роману, та й української літератури загалом, є зорієнтованість на твори, продуковані тематикою становлення державництва, національно-визвольного руху, суміжного з подіями періоду довготривалого бездержав'я. Тому в такому становищі знати історичну правду для свідомого українця –"супермісія", яку В.Шкляр намагається допомогти здійснити, поступово крок за кроком, роман за романом розкриваючи «білі плями» української історії та презентуючи свої художні версії невідомих для широкого загалу історичних подій.

Як вже було зазначено, першим українським історичним романом, був роман «Чорна рада» Пантелеймона Куліша. «Чорна рада» — історичний роман, написаний у 1857 і перший раз виданий, присвячений подіям в тогочасній Україні. У романі йдеться про визвольну війну українських козаків

під проводом Богдана Хмельницького проти польської влади. Оповідаючи про боротьбу козаків під проводом Хмельницького проти Речі Посполитої, вона водночас проливає світло на важливий період в історії України.

Хоча в основі роману — історичні події, це твір, який Куліш збагачує художньо-літературними елементами. Автор переносить читача у світ того часу, відроджуючи політичну, соціальну та культурну атмосферу того періоду. Водночас у центрі роману – національна ідентичність України, прагнення до незалежності та свободи.

У «Чорній раді» поряд з реальними історичними особами представлені творчі образи Куліша. Через персонажів автор представляє різні соціальні класи, етнічні групи та політичні ідеї. Таким чином у романі відображено різноманітність і конфліктність періоду [7].

Роман Куліша примітний і своєю мовою. Твір сприяв розвитку української літератури. Автор став провідником використання української мови як літературної, включивши до своєї творчості народну мову та місцеві діалекти.

«Чорна рада» вважається важливим шедевром української літератури і яскраво передає важливий період української історії. У романі йдеться про прагнення до національної незалежності та культурної ідентичності. Цей твір Пантелеймона Куліша посідає важливе місце як в українській, так і в світовій літературі та вважається важливою віхою в розвитку української літератури. Твір побудований на протиставленні ідейних і моральних позицій різних героїв. Історично достовірно змальовуючи суспільні та міжнаціональні відносини, Куліш дав їм суб’єктивне тлумачення. Головні герої «Чорної ради», виявляючи своє ставлення до суспільно-історичних подій, постають як живі психологічні типи, переконливі соціальні та індивідуальні характери, а також несуть певну ідею, закладену в них автором. Різноманітність позицій героїв відображає уявлення Куліша про актуальні суспільно-політичні орієнтації, моральні переконання та життєві цінності.

1.3. Жанрові модифікації історичної прози у світовій літературі

Зміна жанрів історичної прози — це літературний напрям, який розвивався протягом багатьох років, пропонуючи новий погляд на історичний наратив. Прикладами таких модифікацій можуть слугувати:

1. Ревізіоністська історична проза: Останніми роками спостерігається тенденція до дослідження альтернативних інтерпретацій історичних подій. Письменники звертаються до документів, архівів і невідомих фактів, щоб представити інший погляд на відомі події. Вони часто ставлять під сумнів звичайні історичні наративи та підривають загальноприйняту думку, розкриваючи більш складні та багатовимірні образи минулого.
2. Історична фантастика: поєднує елементи фантастики з реальними історичними подіями. Письменники створюють вигадані персонажі та ситуації, що відбуваються в певний історичний період. Використовуючи цю техніку, автори досліджують людські переживання та емоції, створюючи новий погляд на минуле.
3. Історична проза з елементами магії чи фентезі: деякі письменники поєднують фантазію, магію чи надприродне з історичною реальністю. Вони створюють світи, де магічні істоти, відьми або надприродні події впливають на хід історичних подій. Ця зміна дає авторам більше свободи створювати історичні оповіді та досліджувати теми через призму фентезі.
4. Історична проза з точки зору маргіналізованих соціальних груп. Останніми роками серед письменників зріс інтерес до подання історії з точки зору окремих людей і соціальних груп, маргіналізованих або недостатньо представлених у традиційних історичних наративах. Це може включати історії про жінок, етнічні меншини, робітників тощо. Ця робота дає новий погляд на минуле та розкриває різноманіття людського досвіду.
5. Формальні експерименти: деякі письменники використовують формальні експерименти, такі як нелінійні оповіді, багатопотокові тексти,

текстовий колаж або суміш різних літературних жанрів. Ці прийоми надають історичній прозі нового динамізму та відкривають можливість подання історичних подій у більш складний і несподіваний спосіб.

6. Історична проза з елементами наукової фантастики: деякі автори поєднують історію з елементами наукової фантастики, переносячи історичні події в альтернативні реальності чи майбутнє. Ця модифікація дозволяє вивчати наслідки змін в історії та створювати альтернативні сценарії розвитку подій.

7. Гібридні жанри. Сучасна історична фантастика часто поєднує в собі елементи різних жанрів, таких як трилер, романтика, жахи та трилер. Автори використовують ці елементи, щоб додати динамічності та напруги історичним оповіданням.

8. Постмодерні підходи: історична проза постмодерністського характеру часто ставить під сумнів однозначність історичних фактів та істин. Письменники грають з умовностями та структурою оповіді, використовують інтертекстуальність і змішують різні стилі та голоси.

9. Персоналізація історії: деякі автори зосереджуються на окремих історіях і досвіді персонажів в історичному контексті. Завдяки інтимним наративам читачі можуть краще зрозуміти вплив історичних подій на людей та їхнє повсякденне життя.

10. Історії з багатьох джерел: історична проза також може використовувати різні джерела та точки зору, такі як щоденники, листи, звіти, архівні документи, щоб представити більш повний і багатовимірний погляд на минуле. Це дозволяє дивитися на події з різних сторін і полегшує розуміння багатьох інтерпретацій.

Усі ці жанрові модифікації історичної прози відкривають нові перспективи, створюючи більш складні, рефлексивні та динамічні історії. Вони також є доказом того, що історична література постійно розвивається та адаптується до мінливих очікувань читачів і породжує важливі дебати щодо тлумачення історії та її значення.

Однією з причин еволюції жанру історичного роману є здатність природного сприйняття змін, що постійно відбуваються в суспільстві. Відтворення цих змін додає історичній прозі нових рис, що значною мірою формує елементи жанрової структури. Тому очевидна необхідність розгляду генезису жанрових змін історичного роману та їх теоретичного осмислення. Загальноприйнятою думкою, яку свого часу висловив Д. Пешорда, є те, що літературний твір може бути історичним романом за кількох умов: по-перше, він повинен бути романом, по-друге, мати певну концепцію історичного часу, по-третє, історичні події. підкреслюються через долі окремих особистостей [26, с.160-162]. Також Пешорда в науковий обіг уводить новий типологічний поділ історичного роману, який складається з чотирьох основних типів: класичний або справжній, історичний роман, романтичний історичний роман, модерний історичний роман та постмодерний історичний роман [26, с.160—162].

Загалом нові жанри, що виникли в постмодерній культурі, відрізняються загальним принципом під назвою «інфотейнмент», що традиційно перекладається як керівництво до дії «інформувати, розважати». Читач любить ефекти, тому література має серйозну конкуренцію у вигляді кіно, комп'ютерних ігор і т. д. Щоб не загубитися в цьому різноманітті дозвілля, книжкова індустрія, як і письменники XXI століття, підлаштовується під вимоги споживачів.

Історичний роман — це роман про минуле. Він мав на меті задовольнити як історичний інтерес, так і романтичну цікавість. Обидві ці лінії були по суті роз’єднані, об’єднані лише зовнішній сюжетний зв’язок. Жанрові зміни в сучасній літературі часто використовуються письменниками, які прагнуть до новаторства та експериментують з літературною формою [6].

Ці зміни включають різноманітність технік і стилів, які дозволяють письменникам виходити за традиційні літературні рамки і створювати нові, оригінальні твори. Нижче наведено кілька прикладів популярних жанрових змін у сучасній літературі:

1 Гібридна література: письменники часто поєднують елементи різних літературних жанрів, наприклад романи, вірші, есе, щоденники, листи чи комікси, щоб створити гібридні форми оповіді. Це дозволяє вам відкривати нові способи самовираження та комбінувати різні стилі письма.

2 Графічний роман: графічний роман — це форма оповідання, яка поєднує літературний текст з ілюстраціями. Він поєднує елементи прози, діалогу та образів, щоб створити складний твір, у якому і текст, і зображення відіграють важливу роль у розповіді історії.

3 Постмодерна література: Постмодерна література часто демонструє деконструкцію традиційних жанрових традицій. Письменники можуть змішувати різні жанри, посилатися на попередні літературні твори, подавати пародії, грати з читачем, спотворювати лінійність оповіді.

4 Наукова фантастика та фентезі: ці жанри популярні протягом тривалого часу, але сучасні письменники часто вводять нові елементи та зміни, щоб оновити жанри. Вони можуть досліджувати нові світи, поєднувати фантастику з криміналом чи романтикою, а також відходити від традиційного сюжету.

5 Інтерактивна література: з розвитком цифрових технологій у читача з'явилися нові можливості взаємодії з текстом. Інтерактивна література може включати текстові ігри, мобільні програми, інтерактивні електронні книги та історії, які відповідають уподобанням читача.

6 Зміни мови: письменники часто експериментують із мовою, створюючи нові слова, змінюючи структуру речень або використовуючи нетрадиційні стилістичні засоби. Це може призвести до створення нових вигаданих мов або розширення мови, яка використовується в літературі.

Крім того, жанрові зміни в сучасній літературі можуть бути пов’язані з соціальною та політичною тематикою. Письменники часто використовують літературу як інструмент для дослідження та критики різних аспектів сучасного суспільства, таких як соціальна нерівність, проблеми ідентичності, зміни клімату чи технологічний прогрес.

Важливим аспектом жанрових змін є те, як читач взаємодіє з текстом. Автори можуть використовувати прийоми, які вимагають від читача активної участі в інтерпретації та створенні сенсу твору. Це може включати нелінійну структуру оповіді, відкриті кінцівки та навіть можливість попросити читачів взяти участь у конкурсах або опублікувати цитати читачів у книзі.

Нарешті, жанрові зміни в сучасній літературі також часто пов'язані з експериментами з письмом і стилем. Письменники можуть використовувати нетрадиційні техніки оповіді, такі як потік свідомості, монтаж тексту або різні внутрішні монологи персонажів. Це забезпечує більш суб'єктивний і дослідницький підхід до зображення історій та емоцій.

Жанрові зміни в сучасній літературі відіграють важливу роль у створенні новаторських та оригінальних творів, які виходять за межі традиційної літератури. Вони дозволяють письменникам виражати свою творчість, досліджувати нові теми та експериментувати з різними формами вираження. Водночас він відкриває двері різних літературних світів, пропонуючи читачам новий досвід і перспективи.

Звісно, у кожного нововведення є своя мета, не важливо де, чи в літературі чи у музиці. Метою створення жанрових модифікацій у літературі є:

1 Інновації та експерименти: люди завжди намагалися створити щось нове та інноваційне. Жанрові зміни в літературі дозволяють письменникам вийти за межі кліше та спробувати нові формати, стилі та теми. Це дозволяє досліджувати нові можливості вираження та призводить до створення оригінальних творів.

2 Вираження складності реальності: Реальність, у якій ми живемо, є складною та багатовимірною. Типові зміни в літературі дозволяють більш адекватно відобразити цю складність. Письменники можуть поєднувати різні літературні жанри, досліджувати різні точки зору та використовувати різні техніки, щоб краще відобразити різноманіття нашого життєвого досвіду.

3 Роздуми про традиції та традиції: Жанрові зміни в літературі дозволяють письменникам розмірковувати про літературну традицію та

традиції, які її формують. Письменники можуть свідомо відходити від традиційних жанрів і вносити зміни, щоб кинути виклик, спародіювати або розширити існуючі літературні рамки. Це допомагає вивчити та зрозуміти, як література формує наш світогляд і як ми можемо підтримувати та змінювати його.

4 Реакція на мінливий світ: жанрові зміни в літературі також часто є реакцією на мінливий світ. Впроваджуючи нові жанри, теми та форми оповідання, письменники прагнуть відобразити нові виклики, соціальні, технологічні та політичні зміни. Це гарантує, що література актуальна та відображає сучасність.

5 Залучення читача. Жанрові моди також можуть активніше залучати читача. Автори використовують різноманітні прийоми, які вимагають від читача взаємодії з текстом, інтерпретації та навіть спільного створення тексту. Це дозволяє читачам мати більш особистий і цікавий досвід спілкування з літературою.

Співвідношення документа і гіпотези і художньої літератури, тобто документалістики, також виконує описову жанрову функцію. Проте характер вивчення і застосування документа може бути різним: від детального вивчення великого обсягу конкретного матеріалу до вибіркового вивчення окремих документальних епізодів. Документ справляє емоційний вплив на читача. Іноді автор малює історичний сюжет у контексті «стилізації під документ». Так, вигадка, здогад, історична довідка, документ (цитатний документ), історичний факт, вигаданий персонаж, історичний персонаж, авторська позиція, історична довідка та історична інтерпретація, громадська думка тощо творять неоднакові жанрово-видові контури історичного твору [2, с. 14-20]. Також С. Андрусів виділяє три групи історичних романів як жанрових утворень: історико-художні, художньо-історичні та художньо-документальні [2, с. 14-20].

Що стосується жанрової відмінності історичних творів, то слід звернути увагу також на історичний факт як найменшу частинку історичного

знання. Факт — інформація у формі претензії, достовірність якої доведена. Якщо історичний факт дійсно енергоємний, він стає подією, явищем або навіть процесом.

РОЗДІЛ 2. Творчість Василя Шкляра в жанровому вимірі

2.1. Життєвий шлях та творча спадщина Василя Шкляра

Василь Шкляр — один з найвідоміших сучасних українських письменників, журналіст. Володар премій Коронація слова, Золоте перо, лауреат Шевченківської премії. Його без перебільшення називають батьком українського бестселера.

Василь Шкляр народився в селі Ганжалівка Лисянського району Черкаської області 10 червня 1951р, де пішов у початкову школу. Згодом родина переїхала до міста Звенигородка, де Василь Шкляр закінчив 10-річку зі срібною медаллю (1968), після чого вступив на філологічний факультет Київського університету. На другому році навчання Шкляра хотіли виключити з університету за гру з бомбою під час роботи в колгоспі. Тимчасово переїхавши до Вірменії, під часу обміну студентами між Єреванським і Київським університетами. Пізніше цю подію зі свого життя Шкляр згадає у своєму першому романі “З того боку дощ іде”. Шкляр вивчав вірменську мову і літературу в Єреванському університеті до 1972 року. Пізніше Шкляр із теплотою згадуватиме вірменський період, називаючи його «яскравою сторінкою свого життя». Після повернення в Україну Шкляр у 1973 році закінчив Київський університет.

Після закінчення університету Шкляр почав працювати журналістом. Паралельно з журналістською діяльністю він пише перші літературні твори, особливо в 1970-1980-х роках виходять перші збірки повістей і оповідань для дорослих: «Перший сніг» (1977), «Де твій Остап, Соломі?» (1979) і «Смола» (1982). У 1978 році він став членом Спілки письменників України. У цей період побачила світ велика кількість дитячих оповідань і книжок Шкляра, зокрема збірки для дітей «Шовкова нитка» (1976), «Вишня в житі» (1983) та «Шовковий дощ» (1984). Перші романи письменника, опубліковані в 1986

році («Праліс: Тінь сови») і 1989 («Ностальгія»), не набули розголосу і практично не були помічені літературною критикою і пересічними читачами. Так, академічна «Історія української літератури XX століття» (1998) не називає жодного твору Шкляра, а згадує його дуже побіжно, у стилі, подібному до Григора Тютюнника, як письменника-початківця і представника «хвилі [літературних] новобранців 70-х — початку 80-х»; альтернативна «Мала українська енциклопедія актуальної літератури» (1998) не згадує Шкляра взагалі.

У період з 1988 по 1998 роки Шкляр займався політичною журналістикою, буваючи в «гарячих точках». Цей досвід, зокрема подробиці операції з порятунку дружини Алли та її родини після загибелі генерала Дудаєва, Шкляр пізніше відтворив у романі «Елементал» (2001).

Популярність до письменника прийшла лише в 1999 році з публікацією роману «Ключ», який отримав ряд нагород і неодноразово перевидавався різними українськими видавництвами. Це була перша робота автора після тривалої перерви з початку 1990-х років. Сам Шкляр назвав таку тривалу перерву “зміною епохи”. Шкляр почав писати роман у 1998 році, перебуваючи в лікарні, куди потрапила зі смертельним діагнозом лептоспіроз.

У 1999 році Шкляр став членом новоствореної Асоціації українських письменників. У 2000–2004 роках Шкляр працював головним редактором видавництва «Дніпро», куди поїхав, щоб покращити становище видавництва. У 2009 році вийшов найвідоміший роман письменника “Чорний ворон” одразу в двох видавництвах – Київ (“Ярославів Вал”) і Харків (“Клуб Сімейного Дозвілля”). За цей роман у 2011 році Комітет Національної премії України імені Т. Шевченка визнав Шкляра лауреатом премії, але автор відмовився сприйняти це на знак протесту проти перебування на посаді свого міністра одіозного українофоба Дмитра Табачника.

Далі буде наведено творчу спадщину Василя Шкляра:

1. Романи

- Сніг (1974) вперше надруковано окремим виданням у збірці: Перший сніг (1977)
- Хто твій Остап, Соломіє? (1977), вперше надруковано окремим виданням у збірці: Перший сніг (1977)
- Праліс: Тінь сови (1986) у перекладі російською вперше надруковано під назвою Тінь сови (1990) передрук під назвою Тінь сови: Там де живе душа (2014)
- Ностальгія (1989)
- передрук під назвою Ностальгія: Що ти знайдеш у минулому - силу чи згубу? (2014) передрук під назвою Спів Божої пташки (2021)
- Ключ (1999)
- Елементал (2001)
- передрук під назвою Самотній вовк (2018)
- Кров кажана (2003)
- передрук під назвою Нікуб: Кров кажана (2010)
- Залишенець. Чорний ворон (2009) вперше надруковано під двома різними назвами: видавництво КСД під назвою «Чорний ворон»
- «Залишинець» (2009) та видавництво Ярославів Вал під назвою «Чорний ворон» (2009)
- Маруся (2014)
- Чорне сонце: збірка (2015)
- Троща (2017)
- Характерник (2019)

2. Оповідання (фікшн)

- Де твій Остап, Соломіє? (1979)
- Живиця (1982)
- Турецька нічия (1982).
- Стороною дощик іде (1983)
- Борг (1983).

- Крук-птаха нетутешня (1985)
- Високі гори у Ялті (1988)

Треба спитати у Бога (2019)

3. Нон-фікшн

- Під ключем журавлиним: документальна повість (1985)[45]
- Вогонь Чорнобиля / Fire of Chornobyl: книга мужності й болю; літопис Чорнобильської трагедії у документах, фактах та свідченнях самовидців (1998)

4. Дитячі оповідання, книги

- Автор дитячих книжок: «Шовкова нитка», «Черешня в житі», «Шовковий дощик» тощо.
- Шовкова нитка (1976)
- Черешня в житі (1983)
- Шовковий дощик (1984)
- Хорошого потрошку (1987)
- Песик Гав, соловейко, джміль і два жолуді / Woofy the Dog, a Hightingale, a Bumblebee, and two Acorns (2016)
- Помста Баби Яги / Baba Yaga's Revenge (2017)

Також сюди можна віднести перекладацьку діяльність Василя Шкляра, а саме:

- Вахтанг Ананян. Бувальщини і казки гір. Переклад з вірменської: Василь Шкляр; малюнки: Г. Глікман. Київ: Молодь. 1979. 146 стор.
- Мнацакан Тарян. Месник. Переклад з вірменської: Василь Шкляр; художник: С. В. Позняк. Київ: Веселка. 1988. 168 стор.
- Микола Гоголь. Тарас Бульба. Перша редакція. Переклад з російської: Василь Шкляр; малюнки: Сергій Якутович. Київ: «Дніпро». 2003. 164 стор.
- (передрук) Микола Гоголь. Тарас Бульба. Перша редакція. Переклад з російської: Василь Шкляр. Львів: «Кальварія», 2005. 104 стор.

- (передрук) Микола Гоголь. Тарас Бульба. Перша редакція. Переклад з російської: Василь Шкляр. Львів: «Кальварія», 2007. 104 стор.
- (передрук) Микола Гоголь. Тарас Бульба. Перша редакція. Переклад з російської: Василь Шкляр // Микола Гоголь. Зібрання творів: у 7 т.: Т.7. Редколегія: М. Г. Жулинський (голова) та інші. Київ: Наукова думка. 2012. 376 стор.
- (передрук) Микола Гоголь. Тарас Бульба. Перша редакція. Переклад з російської: Василь Шкляр. Львів: «Апріорі», 2017. 152 стор.

У 2011 році Комітет Національної премії імені Тараса Шевченка присудив цю найвищу літературну нагороду Василю Шкляру за роман «Чорний ворон», але письменник відмовився від премії на знак протесту проти перебування українофоба Табачника на посаді міністра освіти. Сьогодні Василя Шкляра називають батьком українського бестселера. Кожен його роман викликає значний резонанс у суспільстві. Наклад «Чорного ворона» вже сягнув 150 тис. Нещодавно десятим виданням вийшов культовий роман «Ключ». Романи «Елементал», «Кров кажана» постійно перевидаються.

Письменник володіє вірменською мовою, свого часу активно займався художніми перекладами. Популярності набула його інтерпретація першого варіанту повісті М. Гоголя «Тарас Бульба».

Твори Василя Шкляра також перекладено багатьма мовами, зокрема англійською, болгарською, вірменською, шведською, словацькою тощо.

У своїй літературній діяльності письменник ніколи не користувався спонсорською допомогою і не отримував державних нагород.

Згодом у Холодному Яру вперше в нашій історії автор «Чорного ворона» був удостоєний Народної Шевченківської премії.

2.2. Історична проза Василя Шкляра: жанровий аналіз

Жанровий аналіз історичної художньої літератури — це процес, за допомогою якого дослідники зосереджуються на виявленні та аналізі різних літературних жанрів, які використовуються для створення історичної художньої літератури. Жанровий аналіз дозволяє краще зрозуміти структуру, умовності та художні завдання цієї історичної прози. Ось деякі аспекти, які слід враховувати при аналізі видів:

1. Літературний жанр. Першим етапом жанрового аналізу є визначення основного літературного жанру, до якого належить твір. Це роман, оповідання, драма чи епічна поема? Це дозволяє визначити загальні рамки та очікування щодо структури та стилю.

2. Умовності жанру: Аналіз жанру зосереджується на виявленні та розумінні умовностей жанру. Наприклад, історичний роман може використовувати звичаї реалістичного оповідання, правдоподібні історичні описи та представлення персонажів, тоді як історичний роман може зосереджуватися на одному важливому моменті чи події в історії.

3. Структура оповіді: Жанровий аналіз історичної прози також включає дослідження структури оповіді. Чи подано твір у хронологічному порядку чи в ньому використовуються спогади чи нелінійний наратив? Які основні теми і як вони пов’язані? Структура оповіді може вплинути на те, як читач сприйме історію.

4. Мова та стиль: жанровий аналіз також вивчає мову та стиль, що використовуються в історичній прозі. Мова є архаїчною та відображає історичний період чи вона більш сучасна? Які характерні риси авторського стилю — метафори, описи чи діалоги? Стиль може впливати на атмосферу та глибину історії.

5. Художнє призначення: Нарешті, жанровий аналіз вивчає художнє призначення конкретного твору історичної прози. Чи намагається автор

достовірно відтворити історичні події чи дослідити інші аспекти, такі як ідентичність, пам'ять чи критика історичних наративів? Аналіз художнього призначення допомагає зрозуміти наміри письменника та соціокультурний контекст, у якому створювався твір.

Жанр українського історичного роману з його патріотичним підтекстом почав набирати силу в середині 1990-х років, коли на полицях, окрім нових книжок відомих авторів, таких як Павло Загребельний, Роман Іваничук, Юрій Мушкетик та Дмитро Міщенко, з'явилися інші твори. Останнім часом пожвавився інтерес до літературознавства, творчого процесу України початку XXI ст., а особливо до історичного роману. Багато дослідників говорять про те, що Василь Шкляр переслідує вальтерскотівську традицію у історичній романтиці, поєднувавши у творах історичну і любовні лінії реальних і вигаданих осіб. Традиція Вальтера Скотта в історичній художній прозі відноситься до стилю та тематики романів шотландського письменника сера Вальтера Скотта, творчість якого мала великий вплив на формування жанру літературного та історичного роману. Скотт, який народився в 1771 році, став піонером цього жанру, і його роботи надихнули багатьох письменників.

Скотт був відомий тим, що створював романи, які поєднували елементи літературної фантастики з точним зображенням історичних подій і персонажів. Дія його історичних романів часто відбувалася в минулу епоху, наприклад Середньовіччя чи романтизм, і включала детальні реалістичні деталі декорацій, костюмів і повсякденного життя. Автор, який ретельно досліджував історичні джерела, створював оригінальну основу для своїх оповідань і вводив читача у світ минулих періодів.

Скотт також поєднав історичну тематику з романтичними мотивами, щоб створити барвисті історії про кохання, дружбу, героїзм і соціальні конфлікти. У його романах часто постають багатовимірні персонажі, які представляють різні соціальні прошарки та різні історичні перспективи. Автор також досліджував питання національної ідентичності та конструювання національних міфів, які характеризують його творчість.

Вплив традиції Вальтера Скотта в історичних романах можна побачити в багатьох наступних літературних творах. Такі письменники, як Олександр Дюма, Віктор Гюго надихалися стилем Скотта на створення власних епічних історичних романів. Вплив Скотта також можна побачити в творчості таких письменників, як Кен Фоллетт і Бернард Корнуелл, які продовжують традицію історичної фантастики, поєднуючи літературну фантастику з правдоподібним історичним середовищем.

Можна прослідкувати, що автор не вдається до надмірного дидактизму, а шукає такі форми подачі матеріалу, які збережуть оптимальний баланс між серйозним змістом і цікавою, захоплюючою розповіддю (часто запозичення з жанрової літератури – детективу, гостросюжетного, пригодницького роману). Унікальним аспектом концепції історії в романах «Чорний ворон» і «Маруся» є поетизація подій перших десятиліть XX ст., коли художнє усвідомлення міри «історичності» було надважливим. Звідси — поєднання історичного факту й вимислу з домислом, увага до духовних питань зображуваної доби, взаємодія художніх і дослідницьких елементів.

Романи Василя Шкляра — важливе явище сучасного літературного процесу, що відзначається вагомістю сюжетів та оригінальністю жанрово-стильових та образних парадигм. У цьому контексті доцільним видається комплексне осмислення жанру українського історичного роману, який відтворює боротьбу українського народу проти агресивної тоталітарно-дебільницької політики Росії.У першому розділі ми розібрали поняття історичної прози, а в даному підрозділі розберемо саме прозу Василя Шкляра.

Історичну прозу Василя Шкляра можна охарактеризувати як поєднання публіцистики та художньої літератури. Автор досліджує достовірні історичні події та персонажів, але не обмежується сухим викладом фактів. Його розповідь захоплює читача емоціями, описами пейзажів і глибоким психологічним аналізом героїв.

Важливою рисою історичної прози Шкляра є історична точність. Автор приділяє багато часу дослідженню джерел, аналізу документів і вивченню епохи, в яку він розгортає свої історії. Завдяки цьому читач може бути впевнений, що викладені йому події достовірні та відображають дух тих часів.

Шкляру чудово вдається створювати реалістичні сцени та історичну атмосферу. Його талант до опису деталей змушує читача рухатися в часі та просторі, відчуваючи себе учасником описуваних подій. Використання багатовимірних персонажів із різними рисами характеру дозволяє автору показати складність людського досвіду в історичному контексті.

Лейтмотивом історичної прози Василя Шкляра є дослідження історичної пам'яті та конструювання національної ідентичності. Автор досліджує, як історичні події впливають на життя окремих людей і спільнот, і як розказані історії формують національну ідентичність. Через свої оповідання Шкляр ставить питання про значення історії для сучасності та про те, як розуміти минуле в контексті мінливих часів.

Автор свідомо досліджує суб'єктивність і релятивізм сприйняття історії, показуючи, що різні соціальні групи можуть по-різному дивитися на одні й ті самі події. Зіткнувши різні точки зору, Шкляр спонукає читача до критичного мислення та роздумів над багатьма інтерпретаціями історії.

В історичній прозі Шкляра часто зустрічається мотив історії окремих людей, які потрапляють у вир історичних подій. Зазвичай це звичайні люди, життя яких змінила історія. Автор розкриває боротьбу, жертви та важкий вибір, який їм довелося зробити в умовах невизначеності та історичного хаосу. Цими окремими історіями Шкляр згадує тих, хто пережив важкі часи та зробив свій внесок у формування історії.

Оповідна манера Шкляра в історичній прозі колоритна, насичена яскравими описами та деталями, які допомагають оживити минуле. Автор використовує різні техніки оповіді, такі як розповідь від першої особи, розповідь від кількох осіб та використання листів, щоденників та історичних

документів. Ці різноманітні наративні формати дозволяють Шкляру представити різні перспективи та багатовимірні історії.

Шкляр вміло поєднує елементи фантастики з історичними фактами, створюючи гармонійне ціле. Стиль написання плавний і чіткий, тому читач легко відчує атмосферу описаних подій і відчує емоції героїв.

Історична проза Василя Шкляра відіграє важливу роль в українській літературі і має велике значення для дослідників історії та читачів, які цікавляться минулим. Його творчість часто вивчають і обговорюють у контексті політики пам'яті, формування національної ідентичності та конструювання історії.

Шкляру вдається поєднати наукову точність з літературною цінністю, що приваблює як дослідників, так і широку громадськість. Його історична проза сприяє кращому розумінню та осмисленню подій.

Про документальність твору та авторське ставлення до нього бачимо в епілозі «Від автора»: «Так ми прощаємося з вождем Чорним Вороном. Не має надійніших джерел, щоб простежити його шлях до кінця». Це речення підтверджує, що для Шкляра головним у романі є історична правда, а тому, зважаючи на брак достовірних джерел, роман закінчується останнім словом вождя Чорного Ворона [34]. Здається, Василь Шкляр все ж таки більше покладався на історичні факти, аніж на уяву, для нього важливо було написати історичний роман.

У романі представлені проблеми боротьби за волю, які включають в себе життя в голоді та в холоді, відречення від родини заради збереження їхнього життя, зради товаришів, неможливість будувати власну сім'ю та загроза смерті, яка повсюдно переслідувала повстанців. Ми бачимо, що реалістичне стильове тло зображуваних перипетій базоване на достовірності подій та постатей, що зумовлено зверненням до трагічних і героїчних, довго замовчуваних сторінок української історії. Героїзація боротьби повстанців Холодного Яру, певна ідеалізація у моделюванні образів отаманів та повстанців, акцентування на непохитності їхніх ідейних переконань, силі волі,

мужності, витривалості свідчить про важливість неоромантичних стильових елементів у художньому світі роману. Образи персонажів змальовано рельєфно. В. Шкляр акцентує на незгасному прагненні українців до свободи, на їхній любові до рідного краю й готовності боронити його ціною власного життя.

Наприкінці XX століття Україна як самостійна і незалежна держава вийшла на діалог зі світовою спільнотою. Щоб побудувати власне майбутнє, насамперед необхідно відродити та переосмислити своє історичне минуле. Історико-культурний досвід кожного народу є унікальною скарбницею колективних знань. Звернення автора до історичної теми зумовлене духовним відродженням, потребою перенести ідеї минулого в сучасність, відновити свої позитивні нахили, а особливо дух козацтва. Василь Шкляр взявся за дотримання історичної правди, підкреслюючи героїзм окремих, звичайних персонажів як патріотів, здатних віддати своє життя за ідею. Василь Шкляр міфологізує історію, створює на її основі власну художню реальність, вдається до символізму та надає речам суб’єктивного озвучення. Якщо цінність історичного твору полягає в художньому перетворенні автором історії, то художня правда залишається неодмінною умовою історичного роману. Водночас завдяки своїй поетичній уяві Василь Шкляр глибоко проникає в людську душу, змушуючи замислитися над минулим і трагічними сторінками нашої країни.

2.3. Роль історичної прози Василя Шкляра в українській літературі

Історична література відіграє важливу роль у нашому суспільстві та культурі. Підтвердженням даних слів можна вважати кілька ключових аспектів наведених далі. По-перше, історична проза служить інструментом для збереження та передачі історії. Через історії та сюжети, розгортання яких відбувається в конкретні історичні періоди, письменники можуть розповідати читачам про важливі події, персонажів і культури, які сформували наше минуле. Це дозволяє читачам краще зрозуміти, як історичні події впливають на сьогодення та які їх наслідки. Цей жанр літератури дозволяє читачам подорожувати в часі та просторі, переносячи їх у далекі епохи та місця. Це дозволяє відчути інші культури, традиції та виклики, які були присутні в певний історичний період. Така перспектива може розширити наші знання, співпереживання та розуміння різних аспектів людського досвіду.

Історична проза дає нам змогу поміркувати про минуле та його зв'язок із сьогоденням. Автори часто використовують історію як метафору чи дзеркало для дослідження поточних проблем, викликів і соціальних дилем. Через посилання на історичні події історична проза може змусити нас задуматися про нашу спадщину, цінності та вибір. Читання історичної літератури може розвинути критичне мислення та аналітичні навички. Читач повинен відрізняти вигадку від історичних фактів, шукати джерела, оцінювати відмінності між інтерпретаціями та судити про достовірність інформації. Це, у свою чергу, допомагає розвинути дослідницькі та аналітичні навички.

Історична проза може посилити емпатію читача та її перспективу. Вивчення історій і досвіду інших людей може допомогти нам зрозуміти культурну, соціальну та емоційну різноманітність, яка, у свою чергу, може вплинути на наші стосунки, ставлення та рішення.

Зрештою, історична проза теж відіграє роль у створенні художнього досвіду. Письменники можуть використовувати мову, стиль оповіді та сюжет

для створення краси та естетики у своїх творах. Через описи, діалоги та атмосферу історична проза може перенести читача в інший світ і принести естетичну насолоду. Загалом роль історичної прози полягає в тому, щоб інформувати, розвивати розуміння, розвивати емпатію, давати художнє натхнення, розмірковувати про минуле та сучасне. Письменники можуть зробити історичну фантастику важливим і цінним літературним жанром, впливаючи на наші думки, почуття та погляди через історії, що відбуваються в історичному контексті.

В українській літературі проза відіграє дуже важливу роль. Це основний літературний жанр, який передає українську культуру, історію та ідентичність поколінням.

Сучасна українська література дуже різноманітна та динамічна, охоплює багато стилів і тем. Українська проза торкається як проблем сучасності, так і глибинних традицій та історії країни.

Українська проза часто відображає національні прагнення й боротьбу українців. Від епохи романтизму до радянської доби і донині література була засобом вираження національної ідентичності та прагнень. Важливі історичні події, такі як революції, голодомори, окупації, війни, часто обговорюються в українській прозі, щоб читачі зрозуміли і зрозуміли переживання народу.

Велику роль в українській літературі відіграє і мова. Українська проза не лише містить зміст, а й плекає та розвиває національну мову. Автори часто експериментують із різними стилями та техніками оповіді, створюючи нові форми та засоби вираження. Українська проза також є важливим інструментом збереження культури та мовної традиції.

Нарешті, українська проза має значний вплив на розвиток світової літератури. Багато творів українських письменників перекладено іншими мовами та отримали міжнародне визнання. Такі українські письменники, як Тарас Шевченко, Іван Франко, Микола Хвильовий, Олександр Олесь, Павло Загребельний та інші, здобули всесвітню славу своєю оригінальністю, глибиною теми та неповторним поглядом.

У буквальному сенсі проза відіграє основну роль в українській літературі як засіб вираження національної самосвідомості, вивчення історії та культури країни, її впливу на світову літературу.

Роль історичної прози Василя Шкляра в українській літературі складається з двох аспектів. По-перше, його твори мають велике значення як художні історичні романи, що розкривають історичні періоди, події та життя людей. Вони розширюють наші уявлення про історію України, вивчають важливі події та постаті, які мають велике значення для формування національної свідомості.

По-друге, історична проза Василя Шкляра є важливим інструментом у боротьбі за відродження національної ідеї та утвердження української ідентичності. У романах Василь Шкляр звертається до подій минулого, які допомагають зрозуміти й оцінити сучасні реалії. У його творах відображено героїчний дух українського народу, його боротьбу за волю і незалежність.

Історична проза Василя Шкляра має значний літературний вплив і сприяє розумінню й оцінці національного минулого. Він створює образи історичних осіб і подій, які стають важливим джерелом інформації для читачів. Такі твори збагачують українську літературу, розширюють її канони, сприяють формуванню національного характеру,національна свідомість. Історична проза Василя Шкляра допомагає українцям побачити себе в контексті історії, пишатися своїми предками та мати право голосу.

Твори Василя Шкляра, відзначаються майстерністю, глибиною художнього осмислення історичних подій, реалістичне зображення героїв. Вони допомагають читачеві проникнути в душу героїв тієї епохи, відчути їхній біль, тривоги та мрії.

Історична проза Василя Шкляра виконує й виховну функцію, оскільки спонукає до самостійного пошуку історичної правди, вивчення джерел, аналізу подій. Василь Шкляр намагається бути максимально точним у своєму історичному зображенні, досліджуючи історичні документи та свідчення, щоб передати автентичну картину минулого.

Тому роль історичної прози Василя Шкляра в українській літературі є надзвичайно важливою. Вона не тільки розширює наші знання про минуле, а й впливає на формування нашої свідомості, національної самосвідомості, почуття гідності. Творчість Василя Шкляра сприяє збереженню та цінуванню національної спадщини та ідентичності, стаючи посередником між сьогоденням і минулим.

Його історична проза промовисто доносила до читачів інформацію про важливі події та постаті в історії України. Шкляр досліджував різні історичні періоди, зокрема боротьбу за незалежність, сталінські репресії та важкі переживання українського народу. Його тексти були багаті історичними подробицями та достовірними поясненнями, які наближали читачів до минулого.

Шкляр вміло поєднав вигадку з історичними фактами, створивши колоритних персонажів, що відображають дух тієї епохи. Його історична проза не лише доносила інформацію, але й пробуджувала емоції та змушувала читачів задуматися над складними питаннями, такими як національна ідентичність, боротьба за свободу чи страждання під час воєн і гноблення.

Завдяки своїй письменницькій майстерності Василь Шкляр створив багатошарові історії, які не лише дійшли до українського суспільства, а й здобули міжнародне визнання. Його історична проза вплинула на розвиток української літератури та надихнула наступне покоління письменників на дослідження власної історії та культури.

В підсумку, можна сказати, що роль історичної прози Василя Шкляра в українській літературі неоціненна. Його творчість сприяла збереженню та передачі української історії, розвитку співпереживання та розуміння, розвитку жанру історичної прози в Україні та за її межами.

РОЗДІЛ 3. Емпіричне дослідження

3.1. Жанрові прикмети “Чорного Ворона” , “Ключ”, “Елементал”

Василь Шкляр має значну рису, яка вигідно й різнобічно вирізняє його з-поміж інших представників сучасного літературного процесу. Щонайбільше, ця риса додала б йому помітної присутності в будь-який культурно-історичний період та естетичний час. Вона не може задовольнятися мистецькими сферами, якими вона оволоділа, і тому все більше потребує нових наративних моделей і сюжетів.

Розвиває і підсилює Василь Шкляр полотно роману, наче кінозйомку, з пригодницьким, психологічно-містичним началом, з конкретними рисами дії-напруги-детективу. При цьому його романи заряджені такими споконвічно привабливими для людської свідомості константами, як енігматичність, динаміка інтриги, філософічність і містика. Це все прослідковується у його романах «Ключ», «Чорний Ворон», «Елементал», «Кров кажана».

Як згадував в одному із інтерв’ю Василь Шкляр, коли його запитали про те, де письменникові-Шкляру цікавіше: в «історії» чи в «сучасності»? : “Не бачу принципової різниці між цими поняттями. Але, звісно, «історія» вимагає додаткових знань і зусиль. Якщо я, приміром, пишу, що отаман Василь Чучупак стріляв із «люйса», то я ніколи б навіть не згадував цього кулемета, поки не дізнався б його вагу, розміри, скільки там куль у диску і таке інше. Один критик закинув мені, що, мовляв, повстанці не могли співати в землянці «Закувала та сива зозуля», бо це, бачся, дуже складна пісня в обробці Ніщинського, яка до снаги хіба що хору Кошиця. Але ж, чоловіче, у тій землянці сиділи не свинопаси, а хлопці з «Просвіти», які раніше співали у хорах, були в повстанцях і хористи Кошиця, а начальник штабу полку гайдамаків Холодного Яру Петро Чучупак (брат отамана) закінчив

консерваторію… І не я добирав репертуар для лісовиків, про те, як проникливо вони співали цю пісню, залишив свідчення представник ворожого табору чекіст Пташинський. Знаючи, що Чорний Ворон і серед наших сучасників знайде своїх ворогів, я надто уважно ставився до фактажу в цьому романі. Навіть любовну історію писав на міцній документальній основі” [20].

Першим романом, що слід проаналізувати є роман «Ключ». З історії його створення відомо, що уривки з роману вперше були опубліковані в літературному журналі «Сучасність» та в газеті «Літературна Україна» в 1999 році. Це перша робота автора після тривалої перерви з 1990 року. Сам Шкляр пояснює цю паузу словами: “Дано сигнал про швидку зміну епох” . Роман був створений у 1998 році, коли автор потрапив до реанімації зі смертельним діагнозом, але вижив і через місяць у палаті почав писати «Ключ», який одразу набув популярності серед українських читачів.

Ідею роману автор виношував дванадцять років. Підставою стала почута молодим хлопцем історія про те, як він знімав квартиру в Києві, а потім власник не прийшов йому заплатити. За словами автора, «Ось що мене привабило: сама реальність давала великий простір для фантазії. Адже нормальна людина має дивуватися, куди хто подівся! І починаються пошуки... Я довго боровся з цією ідеєю, час, а потім сідав кожні тридцять днів. Я писав роман» [21].

Роман «Ключ» — це розповідь про освіченого, інтелігентного та інтелігентного журналіста Андрія Крайнього, який отримує в подарунок ключ від квартири з дахом над головою, власник якої незабаром зник. Андрій починає шукати свого господаря, який відвозить його з коханою Оксаною в готель «Млин», де той розкриває всю свою кримінальну історію. Оксану вбили, Андрія судили. Роман закінчується одужанням Андрія, який у розпачі віддає комусь ключ від секретної квартири, а сам зникає.

За мотивами твору планували екранізацію кілька українських режисерів, але жодному з них не вдалося зняти фільм за романом Шкляра.

Серед режисерів, які намагалися втілити «Ключ» на екрані, було троє претендентів : Олег Бійма, Мирослав Слабошпицький та Аркадій Мікульський. Український режисер Олег Бима планував зняти детективний серіал із 17 серій за сюжетом «Ключа», але проблеми з фінансуванням не дозволили втілити цю ідею в життя. Молодий український режисер Мирослав Слабошпицький планував зняти повнометражний фільм за сюжетом «Ключа», маючи вже готовий сценарій, але в останній момент, коли підписували угоду, виникли протиріччя, і ця ідея також не було реалізовано. До Слабошпицького повнометражний фільм за сюжетом «Ключа» вже хотів зняти ще один поважний український режисер Аркадій Мікульський, але його задуму також не судилося здійснитися.

У романі «Ключ» з дивовижною повнотою розкривається поліфонія таємничого потенціалу, закладеного в сучасній художній думці. Уже в першому епізоді Василь Шкляр резюмує загадкову ситуацію, коли герой-оповідач (Андрій Крайній) отримує ключ від потрібної йому квартири й починає жити в ній. Упродовж тридцяти розділів і двох розділів цього роману Андрій Крайній намагається розгадати таємницю ключа й обставин, конфліктів і людей, які стоять за цим. Однак йому так і не вдається з'ясувати всі подробиці «ключової таємниці» до кінця.

Проте це якраз одним із стратегічних меседжів Василя Шкляра, який протягом всього роману чітко стверджує, що в житті, як і в тексті, завжди є місце недомовленості. І тому текст, як і життя, може бути особливо привабливим, і саме тут зосереджені магнетичні аромати загадок. Василь Шкляр будує сюжетний лабіринт роману таким чином, що герой-оповідач майже постійно опиняється в ситуаціях, позначених аурою таємничості, і ця первісна загадка лише поволі починає йому прояснюватись. І насамперед завдяки своїй чоловічій нескореності, навіть агресії, адже оповідач завжди йде до кінця, якою б складною не була ситуація. Автор дуже вдало поєднав характер і натуру свого героя з екстремальним сюжетом, якому дав напрочуд доречне ім’я — як відомо, Андрій у перекладі з грецької означає «хоробрий,

відважний». Свій образ він також доповнив цілком органічним прізвищем Крайній [35].

Персонаж-оповідач не тільки шукає пригод і можливостей для пригод, він не може жити без них. Тільки в надзвичайно жорстоких зіткненнях справді відчуває неповторне багатство життяі живе на краю, сповнені емоцій. Можна охарактеризувати його, як закінченого авантюриста, донжуана, журналіста-гвардійця (з часів завідувача відділу вбивств у газеті жовтої столиці «ВеВе»).

Стосовно Оксани, то вона з перших же сцен роману вона постає таємничою жінкою, яка поступово відкриває перед Андрієм картотеки свого життя і таємниці власної жіночої природи. Василь Шкляр не форсує розвиток їхніх стосунків, не прискорює прояв максимальної сюжетності цих стосунків – і це ознака старої доброї відсталості, коли концептуальне сповільнення мистецьких подій передбачає ще й загадкову структуру аури. Автор свідомо виводить кохання Андрія та Сані за межі раціонального й реалістичного художнього запису й шукає щось інше – поетично-симфонічну мелодію для вираження своїх почуттів. Василь Шкляр використовує надзвичайно чисту образну фонетику, виконуючи такі твори в стилістиці, наближеній до ораторіально-кантатного жанру, навіть у суто земних, піднесених тілесних проявах цієї любові.

У таємничій площині роману важливу роль відіграють символи, алюзії, метафоричний контекст і вкраплення французьких слів, які часто характеризуються багатозначністю. Під такими візуальними підзаголовками Василь Шкляр подає текстові факти, щоб якомога чіткіше виявити й затушувати спрямованість їх символічно-смислових значень. Смислова гра, посилена розвитком поетики числа, проголошенням імен-прізвищ і деталей, додає «Ключ» до категорії текстів, у яких словесно-ігровий принцип став одним із найдієвіших художніх чинників. І при цьому роман зовсім не постає текстом, перевантаженим грою слів на фоні сюжетної чи психологічної партії.

Іншим романом Василя Шкляра, який є серед найкращих його творів, є роман «Елементал». Романом «Елементал» Василь Шкляр демонструє свою прозаїчну багатогранність і схильність до гнучких жанрових переорієнтацій. Це, без сумніву, саме по собі є відмінною рисою і властивістю, яка доводить наявність значних і не до кінця розроблених художніх покладів у копальнях письменницької свідомості. Якщо врахувати, що спеціалізація у вузькому чи, дипломатичніше кажучи, не надто широкому діапазоні проблемно-жанрових форматів є в пошані серед сучасних прозаїків, то стає зрозуміло, що Василь Шкляр є володарем рідкісного мистецького дару що, до речі, підтверджує й забарвлення роману «Кров кажана».

Події роману відбуваються в 4 країнах: Україні, Франції, Росії та Чечні. У романі розповідається про українця, солдата французького Іноземного легіону, який отримує завдання вивезти із заблокованої Чечні доньку чеченського генерала, якого переслідують російські спецслужби. Вперше виданий окремою книгою у 2001 році у видавництві «Кальварія», роман є однією з найпопулярніших книг Шкляра й з часу першого друку витримав низку перевидань у різних українських видавництвах.

Функції провідного текстового чинника в «Елементалі» надано динаміці подієвої інтриги, на розробленні й культивуванні, ба навіть архітектонічному мелодіюванні якої зосереджено основні письменницькі зусилля. Будівля роману має міцний, хоча й не складний сюжет, доволі професійно «розкручений» і психологічно «підкручений», що тримається на поворотах і колізіях у річищі «прийшов, побачив, переміг». Подій так багато, і вони так настійливо й стрімко змінюються, що майже сенсорно відчувається програмове авторське гасло — інтрига й стан заінтригованості понад усе. «Елементал», як і «Ключ» та «Кров кажана», виявляє цілковито кіногенічну основу, і якщо вже розвивати й просувати українське кіно, яке в новітніх умовах не може не бути комерційним, то насамперед на матеріялі такої текстової фактури, що міститься, наприклад, у романах Василя Шкляра.

Більш того, той же роман «Елементал» надзвичайно близький до популярного десятиліттями жанру «бондіан». Василь Шкляр вирішив не йти далі канонічного Джеймса Бонда, а лише наблизитися до нього. Зі своєї, точніше, з нашої української далечини.

Водночас, звісно, «елементал» є гуманістом і носієм добрих та добродійних якостей авжеж ніяк не з малої літери, як і цілком натуральний Джеймс Бонд. Треба віддати належне Василю Шкляру — тут усе логічно: якщо існує образ-канон, то мають бути й образи, що своїм існуванням цей канон утверджують, або підпирають.

У структурі роману також є флешбек, який є першою історією подорожі українського Бонда не куди-небудь, а до «гарячої» Чечні, і колізійно доповнює характер основного сюжету. Пропорційно декороване сюжетне полотно та лейтмотивні «батальні» сцени в дусі сучасного видовищного стилю. Поєдинки, звичайні битви та масові битви, коли супермен-одинак вміло й, звичайно ж, дотепно розганяє «маси», тобто угруповання кримінальних та ідеологічних супротивників, розміщені досить продумано, щоб зберегти напругу події незмінною [33].

Різноманітними художніми засобами Василь Шкляр надає ритму напруженості події, вносячи в сюжетні лінії напружені фрагменти бойовика, детективу, документальної стилізації, психологізму, пригодницького та шпигунського роману.

Градус інтриги в «Елементалі» регулюють іще стиль і мова. Василь Шкляр зазвичай вимогливо ставиться до інтонаційних та стилістичних якостей своїх текстів. Поліфонічну безмежність і смислову бентежність слова, точніше, достеменного українського слова, він виразив у романі «Ключ», запропонувавши, власне, свою версію національної художньої мови. Хоча «Елементал» у своїх вербально-ритмічних засадах орієнтується на традиції «прозахідної», навіть «американізованої» оповідної манери, проте в цій манері Василь Шкляр як досвідчений селекціонер відчув і виокремив цікаві прийоми, вдало адаптувавши їх до українського мовно-художнього ґрунту.

Лексично й мелодійно розкріпачений, гранично вільний, аж до остаточного стирання меж свободи, натренований легкістю й дієвістю фрази, гостротою діалогічних побудов, невимушеністю внутрішньої свідомості «елементарного» героя, мовою роман наповнений сучасним розмовним колоритом, у якому присутні стримані, часом брутальні інтонації, які ідеально відповідають природі пригодницьких історій про багатогранного супермена (він плаває скрізь і добре) та ментальності всього цього – в оточенні його бізнес з Джеймсом Бондом.

У романі максимально підтримано культ інтриги. Безумовною перевагою тексту — особливо в контексті його жанрової специфіки — є те, що заключні епізоди виписані з не менш драматичним сюжетом, ніж дебютні. Це досягається, насамперед, дещо несподіваною розв'язкою, хоча її (або щось подібне) можна було якщо не передбачити, то принаймні не виключити.

Роман «Кров кажана» актуалізує ще одну традицію сучасної літератури — перетин містицизму та філософствування, що виявляє стоїчну схильність до моделювання та інтерпретації пекельних пластів і вимірів.

У тексті чутливо взаємодіють два простори — реальний і потойбічний. Вони постають двома половинками одного буттєвого цілого, і з розвоєм художніх подій Василь Шкляр недвозначно натякає на те, що навіть умовно навряд чи їх розподіляє. Починається оповідь зі знаків і подій реального простору, проте вже в цих знаках, подіях вгадується містико-символічна проекція. Поступово нагнітаються реалії містичного ґатунку. Ці два субпростори — реальний та потойбічний — неначе відкриваються один перед одним і, врешті, утворюють той єдиний, точніше, складноєдиний, у якому й живе свідомість Анастасії, провідної персоналії, від імені якої і ведеться оповідь. До речі, в усіх трьох романах Василь Шкляр вдається до нарації переважно від першої особи, що надає мовостилю особливої довірливості й темпоритму сповідальності.

Василь Шкляр яскраво відчуває енергетику містики та таємничості. Для нього містика — це конкретність умовності, представлена в

концентрованій ірраціональній площині. Сцени неземної дійсності — перебування Анастасії на Лисій горі, відвідування Анастасією пекла — передані з такою рельєфністю й фактурністю, що ці фантасмагоричні епізоди не поступаються за чіткістю й яскравістю зображенням «земної» дійсності. Сюжетне значення містичних періодів визначається тим, що вони часто підкреслюють втручання потойбічних сил у долю героя-оповідача.

Щоправда, містична фантазія Василя Шкляра подекуди межує з паралітературними технологіями, передусім на тлі свідомого й, можливо, перебільшеної «біологізації» героїв роману та зображення гендерних і сексуальних реалій у пекельному просторі. І таке розмежування має логічне пояснення: паралітература не лише цілком професійно претендує на освоєння царства потойбіччя, а й регулярно живиться цим. Територія «Тогосвітня» з нескінченним набором компліментів та страхових послуг стала улюбленим місцем цікавинок кітчевих форм мистецтва.

Філософський «шматок» роману нагадує не дуже вдалий саундтрек до фільму, який не позбавлений оригінальності. Василь Шкляр задумав «Кров кажана» із помітним, узагальненим ключем. У текст рясно введені біблійні алюзії, паралелі та сюжети. Вони імпульсивно й екстатично асоціюються з демонологічними образами та уявленнями. Все це густо перемішано з діаволіадною темою. Якщо врахувати, що незабутніми є й символи, емблематичні знаки давньогрецької та давньоримської міфології, то є достатньо підстав вважати, що така образна еклектика, такий філософський коктейль навряд чи посилить художню органічність роману. Формально в «Крові кажана» багато філософських атрибутів, але вони не компенсують внутрішньої розмаїтості образотворчого мислення, плутанини і навіть «нехристиянності» тексту. Однак ослаблення філософської цілісності додало містичним натякам і пекельним метафорам гострішої гостроти й чіткішого тону [36].

Як і в романі «Ключ», у структурі конструкції «Крові кажана» важливе місце посідає історія стосунків у біноміальній системі «чоловік – жінка». Вони відрізняються лише смисловими акцентами. «Ключ» розповідає про трагічну історію кохання Андрія та Сани. У «Крові кажана» є не менш трагічна історія сімейних зрад. Проте об'єднує ці романи те, що Василь Шкляр завжди змальовує інтимні стосунки з найвищою любов'ю, повагою до самого феномену жінки. Андрій Крайній не просто закохується – він обожнює Сану, як ти обожнюєш жінку, яка стає для чоловіка духовним ангелом, найважливішим сенсом життя. Нестор лише освідчується в беззастережному коханні Анастасії та зраджує її за першої ж нагоди, що призводить до зрад з її боку. Розповідаючи про статеві пристрасті своєї героїні, письменник мотивує це зовсім не розбещеністю Насті-Анастасії, а поведінкою і безвольністю Нестора. Жінка понад усе, жінка поза будь-якими підозрами, жінка є зовнішнім відображенням серця чоловіка, як каже у своїх романах Василь Шкляр. Іншими словами, «шерше ля мен».

Детективний сюжет роману — смерть Нестора, чоловіка Анастасії — слугує основою психологічних і свідомих перипетій героїні Нари Торк. Письменник дуже детально описує, як наростають аномалії в психічному стані Анастасії, як наростають відхилення в психіці, як напливи-атаки ірраціональних візій повільно зводять її героїню з розуму (частини «Ідеальне вбивство» і «Голос дятла»), як Анастасія потрапляє в психіатричну клініку, де відбуваються її найстрашніші зриви і найгостріші афекти (частина «Камінь зради»). Василь Шкляр цінує і практикує екстремальний сюжет, подаючи його в різноманітних жанрово-проблемних «упаковках».

Занурюючись у нову реальність Василя Шкляра, створюється враження, що це нелегко і, можливо, не треба чинити опір: ти ніби став не лише глядачем, а й безпосереднім учасником видовищної, гарно- спрямованої дії. У цих реаліях багато чоловічої енергії, чарівної динамічності, містичної багатозначності та точності багатьох рухів.

Робота над романом тривала близько 13 років. Повна версія роману була опублікована в журналі «Україна» у 2008-2009 роках, а фрагмент «Суд» у листопаді 2009 року, перед тим, як роман вийшов у книжковій версії.

Роман був виданий одночасно двома видавництвами під різними назвами в 2009 році. Роман вийшов друком у київському видавництві «Ярославів Вал» під назвою «Чорний ворон» наприкінці 2009 року та майже одночасно у харківському видавництві «КСД» під назвою «Залишинець». Подальші перевидання книги у видавництві КСД були під об’єднаною назвою «Залишенець. Чорний ворон».

В основі сюжету роману — війна Холодноярської республіки, проіснованої протягом чотирьох років державної установи, яка стала центром опору радянській владі на Правобережній Україні. Холодноярські повстанці на чолі з різними командирами воюють проти більшовицької армії. Головний герой роману, «Залишенець» Чорного Ворона, один із останніх ватажків Холодного Яру, — талановитий полководець, воїн, месник, який закохується в загадкову жінку на ім’я Тіна.

У творі їх називали бандитами, розбійниками, бандитами і навіть у прокльонах-прокльонах не дозволяли згадувати думку про те, що повстанці пожертвували своїм молодим життям, щоб убити в пам'ять про смиренні маси. І справді їх розстрілювали, вішали, палили, знищували – але хто? На чорних бойових прапорах був напис: «Воля України або смерть». Навіть коли всюди панувала чужа влада і не було надії на порятунок, вони не покидали лісу. Вони – ті, хто вижив – вибрали собі смерть [34].

Роман на стільки став популярним, що у 2009 році початковий тираж у 18 000 примірників був розкуплений за тиждень. До березня 2011 року, тобто після двох років продажів, загальний тираж роману, за даними видавництва КСД, досяг 47 000 примірників. Хоча після скандалу з відмовою Шкляра від Шевченківської премії через міністра освіти-українофоба Дмитра Табачника тираж сягнув 100 тисяч ще у квітні 2011 року.

У середині 2012 року виявилося, що загальний тираж книги перевищив 150 тисяч. В кінці 2017 року виявилося, що тираж роману вже перевищив позначку в 300 тисяч примірників. На початку 2016 року на фестивалі мистецтв «Ї» у Тернополі Василь Шкляр оголосив, що у 2016 році розпочнуться зйомки повнометражного фільму «Чорний ворон». За словами Шкляра, повнометражний фільм матиме театральну та телевізійну версії, а знімати його буде продакшн-група 1+1. Тоді телеканал «1+1» оголосив, що на додаток до повнометражного фільму буде створено 4-серійну версію серіалу.

Обсяг твору великий, з розгорнутим сюжетом, декількома взаємопов'язаними лініями, значною кількістю персонажів, цікавих персонажів, епізодичних персонажів, розгорнутим описом подій, а також внутрішніх монологів і емоційних станів героїв і антигероїв.

Твір відображає важливу рису літератури — «діалектику душі» (суперечливості в розвитку характерів). Найбільше вона виконана в образах прекрасного, незламного, парадоксального начальника і старшини Ворона і Досі Апілат. «Діалектика душі» безпосередньо пов'язана з поліфонією роману, який набув могутнього звучання, перетворився на трагедію — розстріл героїв, зрада, нищення на війні, підрив національно-визвольних змагань [28].

Долучаючись до провідної ідейно-тематичної течії сучасної української літератури, В. Шкляр уміло реалізував у романі вказівку на героїко-трагічну сторінку вітчизняної історії, на яку було накладено табу за радянської доби, на боротьбу українців за незалежність у 1920-х роках XX століття. Авторові вдалося знайти правильну форму поєднання площини документа з епічним сюжетом. Відображення їх у творі різноманітне: вони з'являються одночасно, у хронологічному порядку, передують або повторюють одна одну (зазвичай після цитування фрагментів документів подається їх художній варіант). Документально-історичний вимір тексту, історичні дослідження, архівні документи, спогади очевидців, художні та документальні публікації (Ю. Тютюнник, І. Лютого-Лютенко, Ю. Горліс-Горський, М. Дорошенко, Р. Коваль, М. Василенко та ін.), а також перекази та легенди, які автор почув під

час написання роману у рідному місті та під час власних «мандрівок» Черкащиною стали основою твору. На думку автора, історія стала циклічною: фатальні події мають властивість повторюватися, бо людське прагнення до свободи та гідного життя на землі неможливо знищити.

В оповіданнях майстерно трансформовано документальний (букв. історичний) і художній (індивідуально-авторський) площини:

1) боротьба холодоярських повстанців, їхній побут, військові злети та війни;

2) доля головного Чорного Ворона;

3) любовна лінія – кохання Тіни та Чорного Ворона;

4) Трагедія родини отамана Веремія.

Взаємозв'язок і переплетення цих сюжетів разом із домінантою ідейно-тематичних та образних чинників утворили епічний часопростір роману: національно-визвольна боротьба та долі окремих людей у її вирі. Роздвоєність у композиційній організації твору зумовлена синкретизмом документального (вираженого документальними суфіксами, які передбачають або інтерпретують історичні, достовірні підстави, події post factum) і художньо-творчого, власне, індивідуально-авторського (художньо-фантастичні ігри). важливу роль) текстових площинах. Якщо перший план — це документальний цикл статичного характеру, то другий — художня розповідь героїко-пригодницького та динамічного характеру, яка, по суті, розповідає про життя та діяльність лідерів повстанського руху. Важливою особливістю композиції твору є порушення причинно-наслідкових зв'язків, що призводить до заміни хронотопу, інтеграції в його межі символічних, міфологічних і містичних чинників. В авторському створенні національно-романтичного міфу простежуються традиції «фіктивної прози» 50-80-х років XX століття, особливо усвідомлення національної проблематики через міфологізацію історії, стилізацію фольклорних жанрів (легенди, пісні).),

включення фантастичної парадигми як можливості багатозначності. Однією з особливостей авторської сюжетно-композиційної моделі є відсутність розв'язки, яка є чинником формування поліфонії у формі та змісті тексту. У той час як наративне відтворення зображуваного відбувається таким чином, що включає різні типи презентації, гетеродієгетичний і гомодієгетичний наративи відіграють важливу роль. Використання останніх автором поглиблює психологічність оповіді, її емоційну складову.

Художнє осмислення національної боротьби в романі відповідає головному мотиву народної словесності (особливо казки) — боротьби добра зі злом. Тому опозиція «свій / чужий» набуває етносакрального значення. Повстанці хоч і менш чисельні (в цьому ми бачимо данину канону народної творчості), проте вони зображені доблесними лицарями, захисниками землі, усіх бідних і пригноблених. У романі постають повстанські старшини Семен Гризло, Василь Чучупака, Веремій, Чорний Ворон, Хмара, Загородній, Лютий Лютенко, Денис Гупало, Голик-Залізняк та інші. У романі є невидима постать отамана Веремія. Воно оповите містикою і таємничістю, що є наслідком підкреслення незбагненності та безсмертя вождя. Ідею свідомої та самовідданої боротьби за незалежність України В. Шкляр втілив в образі головного героя – Чорного Ворона. Згідно з історичними документами, на території Холодного Яру було щонайменше чотири позначники з так званого «Чорного Ворона», але найближчим для В. Шкляра був Іван Якович Чорноусов, ймовірно, вихідець із села Товмач. Синтезуючи факти, спогади, інформацію з книг, В. Шкляр створив збірний образ начальника. Він виявився важливою для моделювання образу документальної повісті Ю. Горліс-Горського «Холодний Яр» (1934) та спогадів І. Лютого-Лютенка «Вогонь із Холодного Яру» (1986).

Особливості моделювання образу Чорного Ворона полягають у репрезентації його крізь призму декількох точок зору й наративних проекцій: авторське бачення та сприйняття інших героїв (третьособовий наратив), бачення Чорного Ворона (першоособовий наратив). Образ Чорного Ворона є

збірним й акумулює у собі найкращі риси повстанців – патріотизм, відвагу, вірність ідеї й готовність віддати за неї життя. Зображуючи героя у ставленні до ворогів, до повстанців, у ситуаціях вибору та небезпеки, письменник розкриває такі його риси, як розвинена інтуїція, обережність, спостережливість, здатність розуміти ситуації й людей. Додаткового романтичного пафосу та містичної наснаженості як загалом твору, так і безпосередньо постаті отамана Чорного Ворона, додає образ-резонатор – птах чорний ворон. З'ясовано, що функція ворона-спостерігача підпорядковується ідейно-тематичним та сюжетнокомпозиційним завданням. Так, виконуючи роль спостерігача та коментатора почутого й побаченого, птах виступає обсерватором та резонатором авторської позиції, що водночас розширює змістову площину, додаючи твору нових ідейно-тематичних акцентів, вносячи історіософський вектор у художній світ. Крізь призму сприйняття птаха репрезентується сторонній, незацікавлений погляд на трагедію історичної долі України. Новаторство В. Шкляра полягає в розкритті позитивної семантики образу, на відміну від узвичаєної асоціації "ворон – зло" [16].

Історизм роману вдало поєднується з фантастикою та домислом. У цій площині моделювалися образи повстанців, у яких синтезувалися колективні та індивідуальні властивості. В. Шкляр на основі історичних досліджень, спогадів учасників, архівних документів відтворив мислення повстанців, їхні переконання, особливості побуту, тактику дій та розкрив складність їх становища. На тлі батальних сцен повстанці постають як легендарні персонажі нащадків козаків. Автор, показуючи повстанців, які розкривають свій внутрішній світ і характери на війнах, у побуті, у міжособистісному спілкуванні, підкреслює такі їхні риси, як мужність, безпорадність, витривалість, винахідливість, почуття гумору. В. Шкляр відтворив складний психологічний стан розчарованих повстанців, які втратили надію, відтворивши внутрішнє мовлення героїв, показавши їх у різних ситуаціях, а також крізь призму сприйняття й розуміння головного героя. Дотримуючись історичної та психологічної правди, автор показав, що середовище повстанців

було різноманітним: воно складалося не лише з ідейних і героїчних особистостей, а й з тих, хто подолав розпач і підозрілість, які привели їх на шлях зради. Проте більшість із зображених повстанців — справжні герої, віддані ідеям, безстрашні й безпорадні. Характерні ознаки та індивідуальні якості (Вовкулака, Ходя, Біжу, Невіруючий Хома, Цокало Ладим та ін.)

Розвиваючи історичну лінію роману, В. Шкляр моделював на рівні антитетичного образу, в якому ключову роль відігравала негативна семантика у представленні ворогів – більшовицьких загарбників. Важливу роль у характеристиці образів повстанців і загарбників відіграє поетика протистояння. Знижений тон, сатира, іронія, використання гротескних звіриних образів, особливості зовнішності, поведінки та відтворення мови, що складають образ ворога, що наступає, підкреслюють контраст між образом більшовиків і повстанців. Він поглиблює ідейний аспект 12 творів, реалізуючи їх національно-патріотичну нотку. Подекуди в тексті чіткі межі стираються: «свій» стає зрадником (наприклад, брат Вовкулаки), а «чужі» перевтілюються у «своїх» (сотник Завірюха та полковник Гамалія). Якщо історична правда відіграє ключову роль у моделюванні образів вождів, повстанців і загарбників, то жіночі образи роману постають у межах авторського індивідуального бачення і стають своєрідною ланкою між історичним тлом і художніми припущеннями. і художня література. Жіночі образи, пов’язані з персонажем Чорного Ворона (Тіна, сліпа Євдосія), поглиблюють його характеристику, показуючи героя у його стосунках з іншими персонажами.

Особливе значення в образній парадигмі роману має образ-місце Холодного Яру, який синтезував специфічні (історичні, географічні) та символічні (етноментальні, історіософські) семантичні домінанти. Образ Холодного Яру актуалізує національну тему твору: В. Шкляр підкреслює невгамовне прагнення українців до волі, їхню любов до Батьківщини та готовність захищати її ціною власного життя. В оригінальній концепції, спрямованій на відновлення історичної пам’яті, Холодний Яр – це містичне, легендарне, але, насамперед, святе місце. Холодний Яр, Мотронин монастир,

Лебединський ліс – це місця перетину історичних пластів, хронотоп, де історія виявляє свою циклічність і безперервність. Образ Мотронинського монастиря актуалізує національно-історичну тематику, проекції в минуле, з ним асоціюються згадки про М. Значко-Яворського, М. Залізняка, І. Гонта.

Стильова природа роману «Чорний ворон» пов'язана з ідейно-тематичними, образними, жанровими, сюжетними та композиційними особливостями. Реалістичне стилістичне підґрунтя представлених розмов ґрунтується на оригінальності подій і характерів, що є результатом звернення до довгих мовчазних трагічних і героїчних сторінок української історії. Героїзація боротьби холодноярських повстанців, певна ідеалізація в моделюванні образів ватажків і повстанців, вираження стійкості їхніх ідейних переконань, волі, мужності та наполегливості свідчать про важливість неоромантичних елементів у творах. Прояви неоромантизму виявляються також у гіперболізації, містифікації, формуванні міфопоетичного, таємничо-загадкового пафосу окремих епізодів і образів (чорний ворон, перевертень, вовчиця, сліпий Юда та ін.). Доведено, що в текстовому просторі роману взаємодіють різноманітні форми інтертекстуальності: явні та імпліцитні цитати (уривки з архівних документів, народні пісні), алюзії (щоденники, спогади учасників повстанського руху, Біблія, фольклор, міфологія). Важливим метатекстом роману є постать і творчість Т. Шевченка: згадка про поета та його творчість як один із мотивів боротьби повстанців, посилання на поеми «Гайдамаки», «Холодний яр» тощо. Ці твори складають текстове поле та інтертекстуальні посилання роману.

Сучасний історичний роман В. Шкляра «Чорний ворон» поєднує художнє та історичне прочитання подій 1920-х років, що відбувалися в центральній Україні у новоутвореному Холодноярській Республіці. Таке новаторське композиційне рішення відповідає, на думку автора, притаманній йому інтертекстуальності, спрямованій на заповнення прогалин у знаннях про національну ідентичність України. Утвердження історичної проблематики побудовано на національно-міфологічному фундаменті авторського бачення

ходу історії та її наслідків для сьогодення та майбутнього українців. В. Шкляр оновлює жанрово-історичний роман, використовуючи двошарову композицію, щільно переплітаючи сюжет, обираючи для роману реальну й національно важливу тему, де художня правда переважає над історичною. Автор майстерно використовує внутрішнє мовлення, уявлення та думки героїв, щоб показати історичні події з різних ракурсів, підкріплюючи свою ідею романтичними мотивами та народними образами, традиційними для богобоязливих і глибоко релігійних мешканців України. Поетикальна структура історичного роману «Чорний Ворон» В.Шкляра накреслює тенденційність до переважання художнього домислу над історичною правдою, до змалювання історичних подій початку XX століття у світлі героїчно-романтичної легенди.

Аналіз історичної прози Василя Шкляра на матеріалі його творів засвідчує його надзвичайну письменницьку майстерність, а також глибоке розуміння та чутливість автора до історичної проблематики. Його праця є цінним джерелом інформації та спонукає до роздумів над минулим та формує наш погляд на історію України та регіону.

У своїх творах Шкляр чудово поєднує елементи літературної фантастики з історичними фактами, створюючи хвилюючу і колоритну картину минулих епох. Його описи та характеристики сповнені глибини й оригінальності, що дозволяє читачеві краще зрозуміти мотивацію та прагнення історичних діячів.

Дивлячись на історичну прозу Шкляра, ми також помічаємо його вміння розкривати приховані сторони історії та подавати їх у новому світлі. Автор вміє висвітлити дрібніші, невідомі події та показати їхній вплив на долю людини і суспільства.

Аналіз історичної прози Василя Шкляра показує, що його творчість важлива не лише для українського читача, а й для широкої міжнародної аудиторії. Його тексти захоплюючі та передають універсальні цінності та

повідомлення, які можуть бути зрозумілі та оцінені різними культурами та націями.

Аналіз історичної прози Василя Шкляра на матеріалі його творів засвідчує надзвичайну майстерність автора у створенні барвистих панорам минулого та вміння відкривати приховані історії. Його робота є цінним внеском у сферу історичної літератури та надихає читачів поглибити розуміння та роздуми про наше спільне минуле.

3.2. Жанрові модифікації у творчості Василя Шкляра

Жанрове різноманіття роману є найповнішою, об'ємною літературною формою відображення дійсності і полягає в суб'єктивно-авторському сприйнятті основних форм, суспільних процесів, явищ, подій, історичного перебігу, нарешті – онтогенезу людини та всіх притаманних йому явищ. Це, іноді - і маргінальні прояви. Традиція літературознавчих досліджень з вивчення основних жанрових форм сягає корінням у традиції середньовічної літератури — часу появи романів про античні часи та лицарських романів. Дослідниця Н. Бернадська вдало зазначила, що вивчення роману як жанру починається майже одночасно з його виникненням, тобто цей період довготривалий, а робота в цьому напрямі багатокомпонентна і багатогранна [5].

Ганна Кривопишина у статті «Просторово-часові особливості сюжету в романах «Ключ» і «Елементал» В. Шкляра називає автора майстром сюжетотворення та аналізує особливості створення хронотопу в цих романах. В статті наголошується: «Сюжети обох романів характеризуються напругою

та гостротою, але ступінь напруженості та гостроти неоднаковий, принаймні щодо «зовнішнього» родового сюжету» [21, с.74]. Це одна з найхарактерніших рис романістики Шкляра, яка додає цю напругу чи не кожній частині його романів, щоб захопити читача (недаремно Шкляр завзятий рибалка).

У романах Шкляра можна виокремити : історичний (зображення певних часових відрізків, «прихід і відхід») та авантюрний (статичний хронотоп, нелокалізований і «неісторізований» художній час). «Ключ» належить до авантюрного часу, завдяки тому, що сюжет у ньому розгортається окремо від окремих історичних особливостей. У свою чергу, можна додати, що «Чорний ворон» у даному випадку відноситься до історичного часу. Підтверджуючи думку про авантюрний час у романах Шкляра, дослідниця аналізує мотиви, що складають сюжет: «причину, яку дослідники відносять до окремих компонентів авантюрного часу – зустріч – розлука, втрата – набуття, пошук – знахідка, визнання – не- визнання» [21, с. 75]. Цінність цієї роботи для нас полягає в тому, що дослідник надає великого значення формальним критеріям, звертаючись до внутрішніх і зовнішніх видоутворюючих факторів, окрім суто матеріальних критеріїв.

Доктор філологічних наук Ярослав Голобородько звертає увагу на роман В. Шкляра «Елементал» і визначає місце автора в координатах «маскулінності». Дослідник виділяє два рівні сучасної української літератури – елітарний і масовий, зазначаючи, що «масовість» активно повертається [10, с. 77]. Говорячи про жанр цього роману, Голобородько зазначає, що «Елементал» — це роман усіх жанрів, тобто це детектив, бойовик, психологія, еротика, документальна стилізація, пригодницький та шпигунський роман, розрахований на сучасність. тип «читача-поглинача, який потребує художніх ефектів, спецефектів і суперогріхів». Дослідник досить жорстко критикує автора за «масовість», просте «прочитання», копіювання західних романів, створення стереотипів, особливо стереотипного героя. У цьому контексті Ярослав Голобородько резюмує: “Що це звичайний літературний, прозовий «попсовий» приклад... Чи мають бути в українській літературі «базові» і якось

цілком фундаментальні романи? Як показує розвиток художнього процесу у світі, вони були, і без них не буде вершин”. З останньою тезою не можна не погодитися, адже майже всі письменники та критики більш-менш в один голос стверджують, що необхідною умовою життя національної літератури є найбільша, якщо не художня, цінність, декларують це знаходження бестселерів, але тих, що виражають факт існування літератури. Дослідник надає великого значення творчості Шкляра з точки зору бестселерів , чим пояснюється популярність романів Шкляра [10, с. 78-79].

Інша стаття Ярослава Голобородька «Енігматика.Гостросюжетність. Інфернальність» розглядає творчість Шкляра під іншим кутом зору, зосереджуючись на стилі, сюжеті, мові та символіці, а також продовжує досліджувати феномен популярності романів Шкляра. “Василь Шкляр розвиває та посилює канву роману так, ніби це фільм із пригодницьким, психологічним і містичним елементом, поєднанням якостей-рис детективу, бойовика та трилера. Водночас його романи — на початку. як таємничість, динаміка інтриги, філософствування та містицизм.переплетені й заряджені такими привабливими для людської свідомості константами”. Дослідник частково торкається проблематики романного жанру таких романів Шкляра: «Ключ», «Кров кажана». Також він високо оцінює режисерський потенціал Шкляра загалом, динамічність сюжету, містичну багатозначність і точність художніх рухів [9].

Стаття О. О. Стандіченко присвячена проблемі поєднання історії та фантастики в романі «Чорний ворон», яка репрезентує особливості відображення національно-історичних фактів у романі в аспекті відтворення історії, художньої правди, а також особливостей художньої інтерпретації малодосліджених подій історії України, роль документальних матеріалів у художньому тексті. Дослідниця високо оцінює роман, акцентуючи увагу на його особливостях як у сучасному літературному процесі, так і в системі української історичної романістики. Перш за все, твір на історичну тему має

конкретне завдання - формувати національну свідомість, розкривати і відтворювати історичний духовний досвід людства, передавати моральні уроки майбутнім поколінням. Відповідно до співвідношення факту і вигадки (припущення) історичні твори поділяються на три види: історико-художні, художньо-історичні, художньо-документальні [29].

Завдяки широкому використанню реальних історичних документів «Чорний ворон» можна назвати художньо-документальним романом, оскільки Шкляр ставить за мету зібрати якомога більше інформації для роману. Цю точку зору підтверджує Зіновій Крутивус у статті «Знак з того світу», в якій автор називає сюжет роману «майже детективним», а сам твір — високохудожнім синтезом історичної основи та художнього осмислення твору [22].

Дослідники творчості Шкляра, враховуючи, як зазначалося, звання «батька українських бестселерів», зосереджують увагу переважно на змісті романів автора, тобто розглядають жанрові особливості його романів відносно однобічно [25].

І якщо Ярослав Голобородько, Анна Кривопішина та деякі інші дослідники намагалися осмислити інші жанротворчі чинники романів «Ключ» і «Елементал», то історичний роман «Чорний ворон» такого аналізу позбавлений. Завжди актуальною є проблема становлення українців як нації та акцентування на боротьбі холодноярівців проти більшовиків у 20-х роках XX ст., що змушує дослідників зосереджуватися лише на цих проблемах, а справді на історії, тобто на матеріалі життя. Таким чином, внутрішні чинники, що створюють види, — композиція та стилі викладу — виявляються поза інтересом дослідників. На жаль, досліджуючи критичну літературу про роман «Чорний ворон», ми не натрапили на комплексне дослідження жанру.

Тож у світлі сучасної критики Василь Шкляр постає у своїй творчості відомим і провідним бестселером, який торкається важливих національних і загальнолюдських проблем, створює напружений сюжет і водночас не може бути названий елітарним чи масовим письменником.

Василь Шкляр відомий своїми історичними романами, які часто містять елементи інших жанрів. Одним із найпомітніших прикладів цього є його роман «Чорний ворон» (2009), який поєднує історичну фантастику з елементами пригод, таємниці та романтики. Таке поєднання жанрів дозволяє Шкляру створювати більш захоплюючу та динамічну оповідь, досліджуючи при цьому складні теми, пов'язані з українською історією та культурою.

Окрім змішування жанрів, Шкляр також експериментує зі структурою оповіді у своїх історичних романах. Він використовує нелінійну структуру оповіді, стрибаючи вперед і назад у часі, щоб розкрити ключові події в історії. Такий підхід створює відчуття напруги та інтриги, коли читачі з'єднують різні нитки сюжету.

Ще один спосіб, яким Шкляр модифікує жанр історичного роману, — це включення елементів магічного реалізму. Наприклад, він використовує надприродні елементи для дослідження містичних і духовних аспектів української культури. Такий підхід додає глибини та складності його роботам, а також підкреслює унікальні культурні традиції України.

Загалом модифікації жанру історичного роману Василя Шкляра допомагають створити більш захоплюючий та динамічний досвід читання, водночас досліджуючи різні теми.

Змішування літературних жанрів — це техніка, за якої автор поєднує в одному творі різні елементи та умовності різних жанрів. Цей вид жанрової модифікації може призвести до появи нових, оригінальних літературних форм і відкрити нові можливості для авторів.

У випадку історичних романів змішування жанрів може включати введення елементів фентезі, наукової фантастики, трилера, романтики чи інших жанрів в історію, яка відбувається в конкретному історичному контексті. Наприклад, автор може помістити персонажів із вигаданого світу в історичну подію або дослідити альтернативну історію, де певні події розгорталися по-іншому.

Змішування літературних жанрів може надати читачам новий досвід і перспективи, а також дозволити автору досліджувати різні теми та ідеї новими способами. Однак для цього також потрібні навички письма, щоб підтримувати згуртованість і забезпечити взаємодію різних елементів жанрів у сюжеті.

ВИСНОВКИ

У результаті аналізу жанрових модифікацій історичної прози встановлено, що такий підхід до написання літературних творів відкриває багато можливостей для розширення жанрових рамок і поглиблення сприйняття історії. Жанрові модифікації дозволяють авторам поєднувати реальні історичні події з елементами фантастики, альтернативної історії, детективу та інших жанрів, створюючи унікальні літературні твори. Такий підхід спонукає читачів активно мислити, розмірковувати та шукати нові шляхи розуміння історії.

Однією з головних переваг жанрових модифікацій є їх здатність викликати інтерес до історії. Вони дають можливість пережити історичні події через призму емоцій і драми, що робить читання цих творів захоплюючим і незабутнім досвідом. Крім того, жанрові модифікації допомагають розширити межі літературного жанру та внести свіжість у традиційні форми історичної прози. Вони дають можливість дослідити альтернативні сценарії історичних подій і відтворити їх у художній формі, спонукаючи читача до нових роздумів і роздумів.

У результаті проведеного дослідження також було виявлено, що Василь Шкляр, видатний український письменник, впроваджував різноманітні жанрові модифікації у свою історичну прозу, що робить його твори унікальними та цікавими для читачів. Його роботи надихають, захоплюють та переконливо передають історичну атмосферу.т Одним з основних жанрових модифікаційних прийомів, що використовував Шкляр, є історична фантазія. Саме вона передає дух часу, про який пише автор. Він здатен змішувати реальні історичні події з елементами фантастики та міфології, створюючи унікальні світи, в яких герої його романів переживають неймовірні пригоди. Цей підхід дозволяє Шкляру розширити можливості історичної прози,

впроваджуючи в неї елементи надприродного та фантастичного, що збагачує читацький досвід і додає додатковий рівень глибини до його творів.

Крім того, Шкляр майстерно володіє жанром альтернативної історії. У своїх романах він пропонує альтернативні версії історичних подій, змінюючи хід подій або розвиток персонажів. Це дає можливість авторові висловити свої ідеї, розкрити можливі наслідки альтернативних рішень та надати новий погляд на відомі історичні епохи. Такий підхід дозволяє читачам переосмислити історії людства та розуміння того, що події та події в суспільстві можуть мати варіації, які змінюють наше сприйняття минулого.

Іншим важливим аспектом жанрових модифікацій Василя Шкляра є історичний детектив. Він вміло поєднує історичні факти з напруженим сюжетом, у якому головний герой — детектив, який розслідує злочин або розгадує таємниці з минулого. Такий підхід не лише надає роману Шкляра елементів інтриги та напруженості, а й дозволяє досліджувати персонажів та історичні періоди, їхні мотиви та вчинки, а також використовувати романтичні чи кримінальні випадки як спосіб передати глибокий зміст історії.

Підсумовуючи, варто зазначити, що жанрові модифікації, які використовує Василь Шкляр у своїй історичній прозі, викликають особливий інтерес для читачів, оскільки вони підсилюють зв’язок між минулим і сучасним, дають можливість дослідити різні сторони людського життя, привернути увагу до актуальних проблем. Василь Шкляр, використовуючи ці жанрові прийоми, розкриває глибину й багатство оповіді, спонукає читачів до вивчення й роздумів над важливими темами, пов’язаними з реальними історичними подіями. Його вміння поєднувати елементи фантастики, альтернативної історії та історичного злочину надає його романам унікальності та оригінальності.

У результаті аналізу творчості Василя Шкляра встановлено, що він не лише розширює можливості історичної прози, а й спонукає читачів до активного мислення, рефлексії та пошуку нових шляхів розуміння історії. Використання жанрових модифікацій допомагає відкрити нові горизонти у

сприйнятті минулого, а також дає можливість дослідити альтернативні сценарії історичних подій.

Основними перевагами жанрових модифікацій у творчості Василя Шкляра є стимулювання інтересу до історії, відчуття насиченості й емоційності, а також розширення меж літературного жанру. Його романи не лише передають факти та події, а й створюють особливу атмосферу, переносять читача у світ минулого, де він на власній шкірі відчуває драматизм історичних подій. Отже, дослідження підтвердило, що Василь Шкляр, використовуючи жанрові модифікації у своїй історичній прозі, вдало розширює можливості жанру, дає новий погляд на історію, спонукає читачів до вивчення та роздумів над важливими темами. Його творчість залишає глибокий слід у серцях читачів і свідчить про вагомий внесок письменника в українську літературу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійченко Н. Архетипологія роману Василя Шкляра "Чорний ворон" [Текст] // Слово і час. - 2013. - № 8. - С.78
2. Андрусів, С. (1987). Мости між часами: Про типологію історичної прози. [У:] Українська мова і література в школі, No8, с.14–20.
3. Багрій Р. Шлях сера Вальтера Скотта на Україну («Тарас Бульба» М. Гоголя і «Чорна рада» П. Куліша в світлі історичної романістики Вальтера Скотта). — К., 1993.
4. Баран Є. Українська історична проза другої половини XIX – початку XX століття і Орест Левицький / Євген Баран. – Львів : Логос, 1998. – 144 с.
5. Бернадська, Н.І. (2005). Теорія роману як жанру в українському літературознавстві. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук. 10.01.06«Теорія літератури». Київ, 36с
6. Віннічук А. П. Розвиток українського історичного роману. Філологія: зб. наук. пр. Київ, 2009. С. 296-300.
7. Вороний М. Пантелеймон Куліш // Вороний М. Поезії. Переклади. Критика. Публіцистика. — К., 1996. — С. 566—575.
8. Гай А.І. Сучасні письменники України. Біобібліографічний довідник / А. І. Гай //. – Біла Церква «Буква», 2011. – 588с.
9. Голобородько Я. Енігматика. Гостросюжетність. Інфернальність [Текст] / Голобородько Ярослав // Українська мова та література. – 2010. – Число 13. – С. 16 – 19
10. Голобородько Я. Літературний архіпелаг. / Голобородько Ярослав. // українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. –2009. – № 6. – С.76 – 80.
11. Гуляк А. Б. Становлення українського історичного роману / Анатолій Гуляк. – К. : ТОВ Міжнародна фінансова аґенція, 1997. – 293 с.
12. Гуменний М. Поетика романного жанру Олеся Гончара : проблеми типологій : монографія. Київ : Акцент, 2005. 240 с.

13. Данилюк А. І. Масова культура в контексті демократичних перетворень XX століття : автореф. дис... канд. філол. наук: 09.00.08 / А.І. Данилюк ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2000. – 17 с.
14. Єфремов, Сергій Олександрович. Історія українського письменства / С. О. Єфремов. – Київ: Femina, 1995. – 685с.
15. Жила С. "...Книжка минулим дуже нагадує сьогодення..." [Текст]: вивчення історичного роману Василя Шкляра "Маруся" // Українська мова і література в школах України. - 2015. - № 5. - С.24
16. Зелененька І. А., Плоскіна І. В. Художнє порівняння як специфічна форма трансляції історії в романі Василя Шкляра «Чорний ворон». The World of Science and Innovation: Abstracts of VII International Scientific and Practical Conference. 10-12 February 2021. London, United Kingdom 2021. С. 502-511.
17. Зеров М. Українське письменство XIX ст. Від Куліша до Винниченка (нариси з новітнього українського письменства). Статті / Микола Зеров. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2007. – 568 с.
18. Історія української літератури XIX ст.: Підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.: У 2-х кн. Кн. 1 / М. Г. Жулинський, М. П. Бондар, О. І. Гончар, Б. А. Деркач, Ю. О. Івакін, І. В. Лімборський, Л. З. Мороз, Є. К. Нахлік, В. Л. Смілянська, П. М. Федченко. — К.: Либідь, 2005. — 656 с.
19. Карасьов М. Від "Чорного ворона" до "Трощі" [Текст]: [рецензія на книгу В.Шкляра "Троща"]// Українська літературна газета. - 2018. - № 9. - С.6
20. Козак С. “Василь Шкляр. Шукаю слідів Марусі”. Літературна Україна. 2010. 20 жовтня. С.5.
21. Кривопишина А. Часопросторові (хронотопні) характеристики сюжетів романів Василя Шкляра «Ключ» та «Елементал» / Кривопишина А. // Вісник Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького / Черкаський національний університет ім. Богдана

Хмельницького. – Черкаси, 2007. – Вип. 118. – С. 74-76. – (Філологічні науки)

22. Крутивус З. Знак з того світу: «Чорний ворон» («Залишенець» Василя Шкляра — коректна відповідь недругам України /З. Крутивус. // Березіль. – 2011. — № 3/4. – С.180-185.
23. Кузів М. Вертайтесь росою... [Текст] : [В. Шкляр "Чорний ворон"] // Дзвін. - 2010. - № 5/6. - С.151
24. Моклиця М. Вступ до літературознавства : посібник. Луцьк, 2011.468 с.
25. Панченко В. та ін. Що таке український бестселер? / В. Панченко, В. Даниленко, В. Шкляр, О. Яровий, Г. Сивокінь // Слово і час. – 2003. – № 2. – С. 41–44.
26. Пешорда Д. Жанрові модифікації сучасного історичного роману: Дис… канд. філол. наук: спец. 10.01.06 – “Теорія літератури” / Д. Пешорда. – Львів, 2001. – 174 с.
27. Поліщук Я. Дві книги з 2017 –го[Текст] :[С. Жадан "Інтернат"; В. Шкляр "Троща"] // Березіль. - 2018. - № 1/3. - С.153
28. Слюсар А. Про психологізм у «Чорній раді» П. О. Куліша // Літературознавство: Матеріали IV конгресу Міжнародної асоціації україністів (Одеса, 26-29 серпня 1999 р.). — К., 1996. — Кн. 1. — С. 328—334.
29. Стадніченко О. О. Роман Василя Шкляра «Чорний Ворон»: історична та художня правда / О. О. Стадніченко // Вісник Запорізького національного університету. – 2010.– №2. – С. 307-312.
30. Франко І. Зібрання творів: в 50 т. // за ред. О. Є. Засенка; АН УРСР. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. — Київ: Видавництво «Наукова думка», 1978. — Т. 16. — с.7-15
31. Чумак Т. Сучасний літературний процес в Україні[Текст] // Дивослово. - 2019. - № 3. - С. 7

32. Шептицька Т. Л. Українська література в контексті соціокультурних перетворень ХХ століття: монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2013. – 151 с.
33. Шкляр В.М. Елементал [Текст] : роман / Василь Шкляр. - Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2015. - 224 с.
34. Шкляр В.М. Залишенець.Чорний Ворон [Текст] : роман / Василь Шкляр. - Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2018. - 425 с.
35. Шкляр В.М. Ключ [Текст] : роман / Василь Шкляр. - Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2015. - 256 с.
36. Шкляр В.М. Кров кажана [Текст] : роман / Василь Шкляр. - Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. - 269 с.

ДОДАТКИ

Додаток А. Василь Шкляр

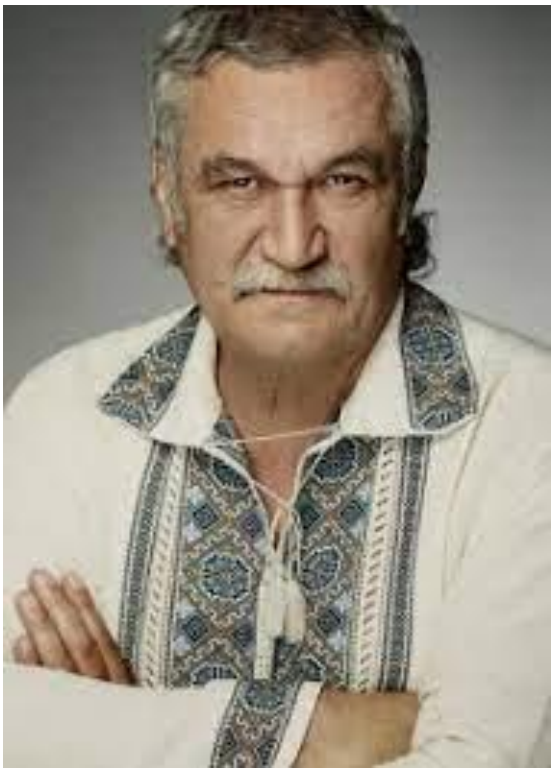

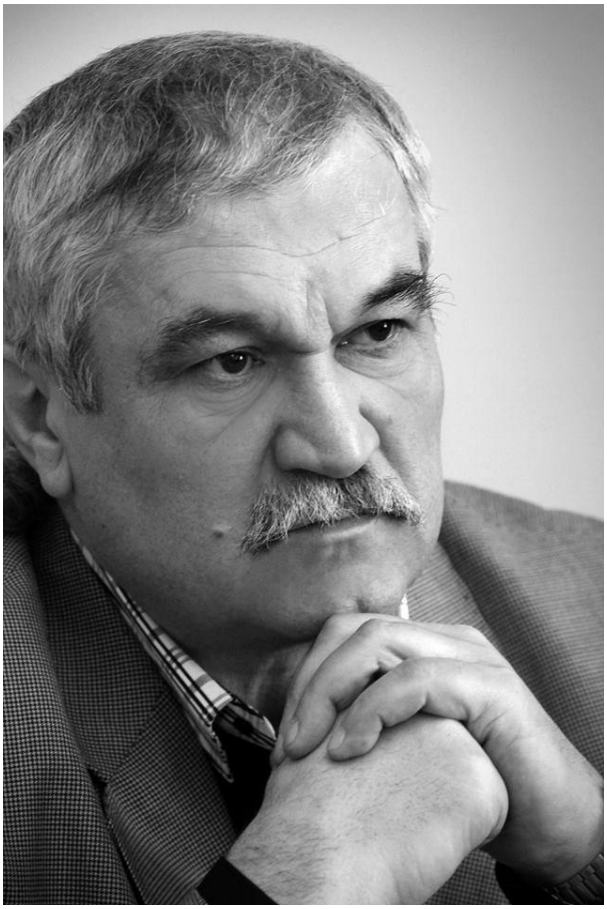

Додаток Б. Обкладинки книжок Ключ,Залишинець, Кров кажана, Елементал

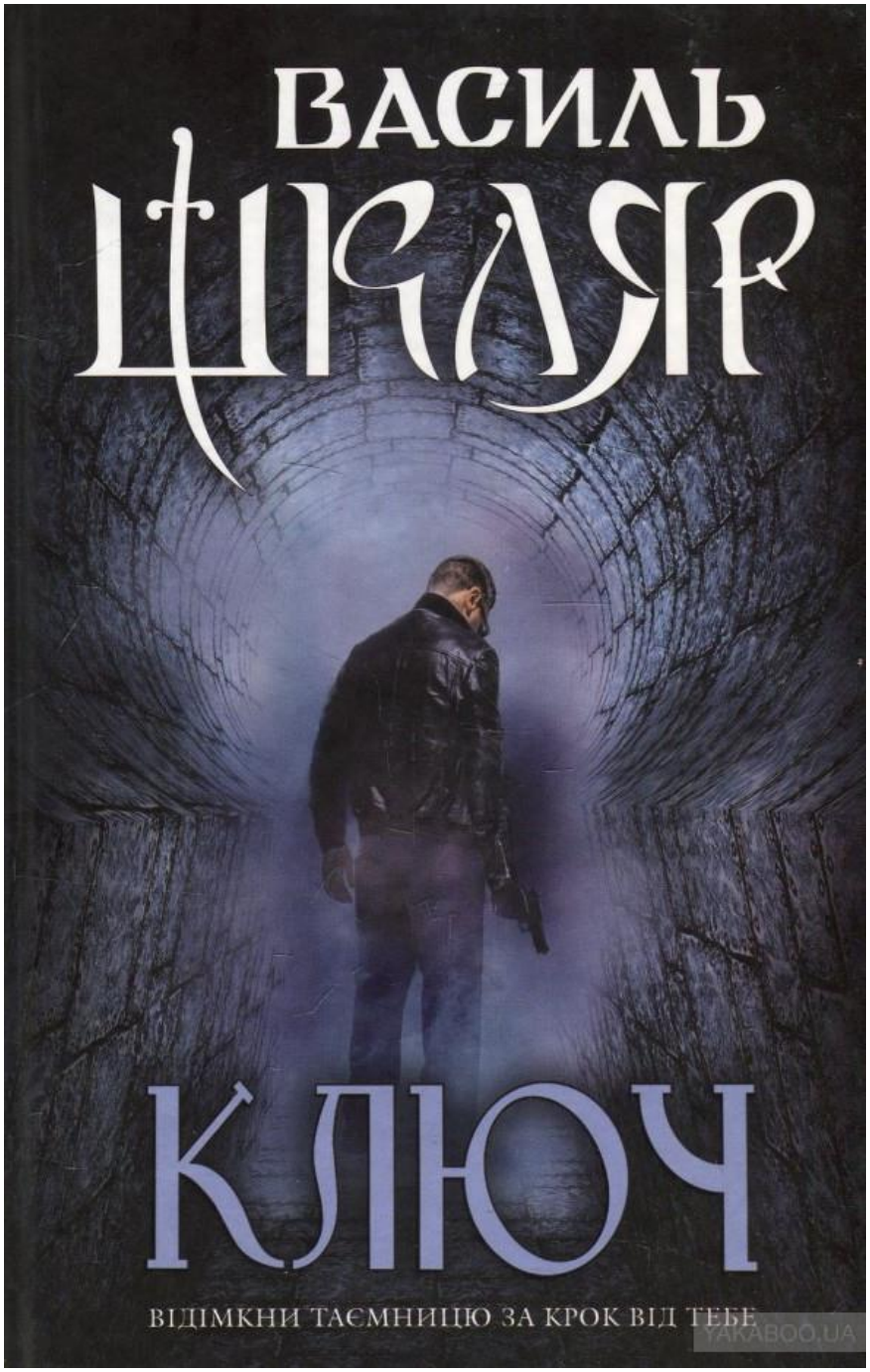

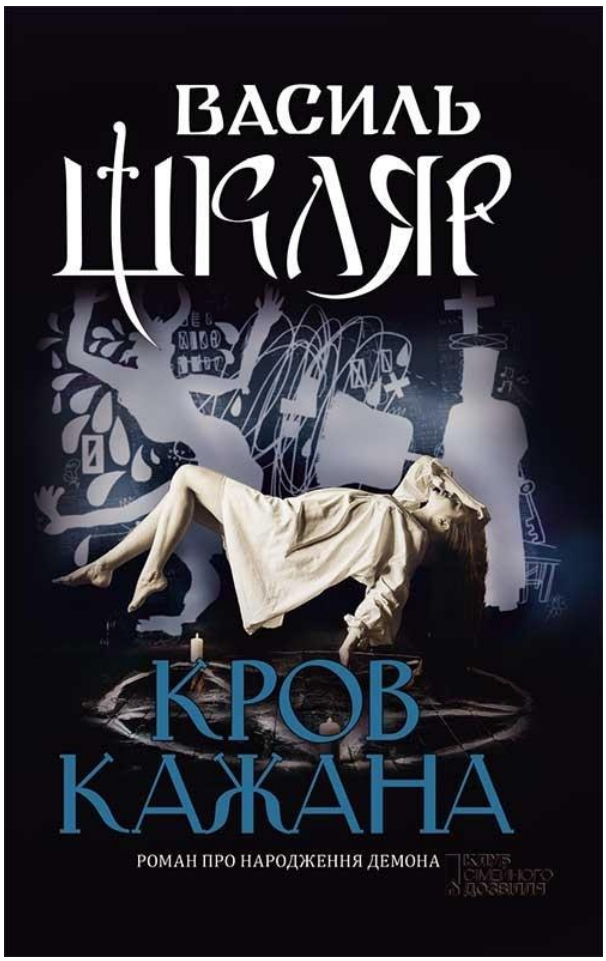
ВАСИЛЬ
ШКЛЯР
КРОВ
КАЖАНА
РОМАН ПРО НАРОДЖЕННЯ ДЕМОНА

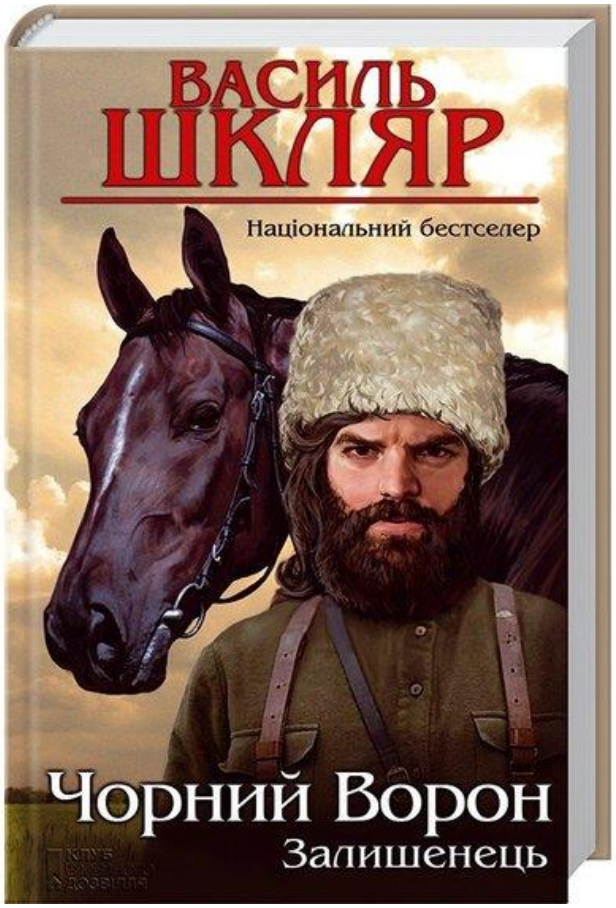
ВАСИЛЬ
ШКЛЯР
Національний бестселер
Чорний Ворон
Залишенець

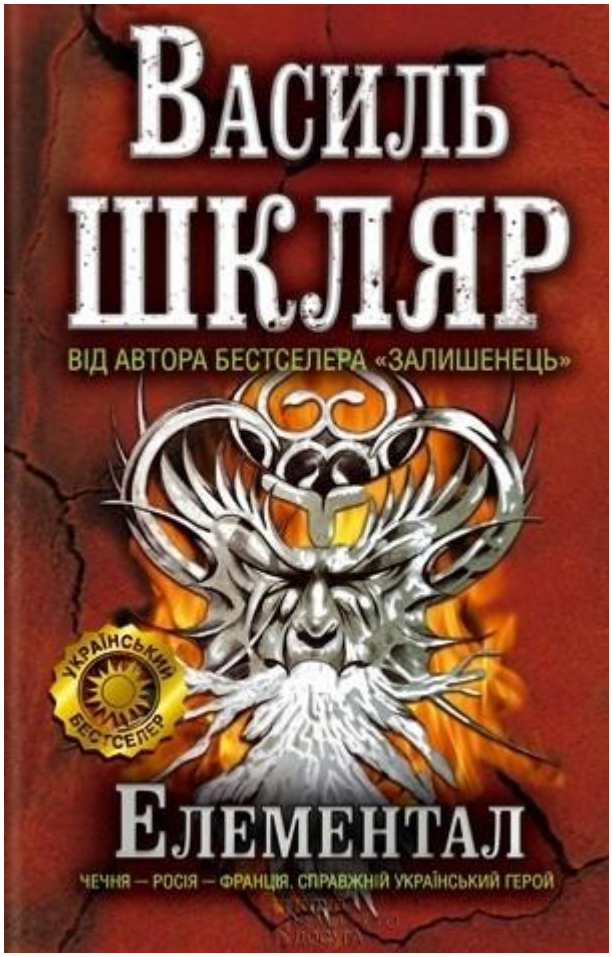

Додаток В. Пантелеймон Куліш

Додаток Г. «Чорна Рада», перший український історичний роман

Додаток Д. Вальер Скотт

Додаток Є. Евдард Бульвер-Літтон

Додаток Е. Уільям Харісон Ейсвонт